

PÁSKÁNDI GÉZA

Kálmán király

TÖRTÉNELMI DRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN*

BEVEZETŐ SZAVAK

Tudnunk muszáj, hogy az az avitt történelemszemlélet, mely a tömegek szerepét a történelemben mellőzi — azoknak a társadalmaknak a tükörképe is, amelyekben ezek a tömegek beavatatlanok, pusztá eszközök stb. voltak. Nem csupán elhallgatásról van tehát szó, hanem arról, hogy az uralkodóktól elhallgattatott tömegeket a történetírásban jobban el lehet hallgatni. Fontos ezt kiemelniem „királydrámám” bevezetőjében.

*

Kálmán (Könyves Kálmán: 1095—1116) szerintünk az első olyan magyar uralkodó, akit anakronizmus vádja nélkül modernnek lehet nevezni. Időtévesztés nélkül elsősorban azért, mert korához viszonyítva az, és másodsor: személyisége mai szemmel nézve is szellemi izgalmat okoz. Legalábbis: a szerző számára. Kálmán, szerintünk, némely tekintetben nagyobb politikai szellem, mint hatalmas elődei: I. vagy Szent István, vagy László (Szent László) király. Noha az efféle méricskéléshez sem ok, sem jog általában nem kapható; rögvest megmagyarázzuk, mit is értünk ezen. Kálmán személyiségéből indulunk ki. E királyunk sokkal bonyolultabb, ellentmondásosabb személyiség, mint elődei, és ennek ellenére vagy tán éppen ezért, mégis hatalmas tetteket tud végrehajtani. Nagy műveltsége ellenére tud kíméletlen is lenni. Pap létére tudja vállalni a papság előtt a népszerűtlenséget. Emberi gátlásosságában tud nagylelkű lenni, vallásossága ellenére világias, kutató, érdeklődő szellem. A „gátlástalan királyokról” már sok szó esett a történelmi drámákban is. Mi most egy némiképp „gátlásos királyra” függesztjük szemünket, mert az ilyesmi — szerintünk — legalább annyi tanulsággal jár. Valaki azt vethetné ellene: honnan vesszük, hogy Kálmán „gátlásos” volt? Igaz, erre egyenes adatunk nincs. Azt sem fogadjuk el, hogy Kálmán külseje épp olyan riasztó lett volna, amilyenek a krónikások leírják. Szerintünk: átlagos külsejű ember volt, csupán Lászlóhoz és öccséhez képest volt „csúnya”, akik viszont nagyon délceg, szép emberek voltak (ugyan csak a krónikák szerint). Más szóval: ha föltesszük, hogy a krónikák — általában — mindenben túloztak, egyúttal az is világos: mind pro László és Álmos, mind pedig kontra Kálmán, túloztak. Tehát: nem előnyös külseje — viszonyított, ám önmagában nézve semmiképpen sem torz alak. Gátlásosságában közrejátszhat az, hogy Álmos valóban daliásabb. S akkor és később sokáig: a katona az eszmény. Ám van még ennél is fontosabbak, amelyekből gátlásosságára következtethetünk. A következők: a) anyja meghalt, mostoha nevelte, b) papnak adják, ezzel mintegy előre

* Ez a dráma a győri színház pályázatán részt vett és díjat nyert mű.

jelzik: nem tartják uralkodásra alkalmasnak, c) elődje: nagy király, akinek árnyéka nyomasztó, d) László király előzőleg Álmosnak ígéri a trónt, e) házassági sikerületlenség (második felesége a történelemkönyvek szerint is „felszarvazza”), f) noha egyáltalán nem gyáva, sőt: harcosnak is jó, mégis gyengébb testalkatú, nem katonatípus, g) sokat élt könyvek között, s így nem tanulhatott meg eléggé az emberekkel bántani, h) meg kell éreznie, hogy inkább félik, mint szeretik, inkább tisztelik, mint kedvelik, inkább reábizzzák magukat a tekintélyelv alapján, semmint értenék (néhány emberétől eltekintve).

Úgy véljük: mindez indokolja azt, hogy inkább gátlásos, tétova alkatnak ábrázoljuk, aki viszont éppen ezt ellensúlyozandó, néha éppenhogy szinte zsarnokian nem tűr ellentmondást.

Miért nagy király? Túl azon, amit mindenki tud: hogy tudniillik korában ő képviselte az akkor haladóbb társadalmi eszmét, tudatos és célratörő. Talán senki előtte nem igyekezett annyira összhangba hozni kül- és belpolitikáját (helyzet szerint), hol az egyiket, hol a másikat ugratva előtérbe. Ki tudja az alkalmat várni, tud halogatni, ellensúlyozni, anélkül, hogy ez hatalma rovására menne. Erősíti a királyi hatalmat, a hatalom anyagi alapjait. Realista. Egy par excellence „katonai korban” tud egyszerre „clericus”, „militaris” és „laicus” is lenni. Talán ő az, aki a legvégeérvényesebben felismeri a katonai kalandok veszélyét s gyakori öncélúságát. Átlátja: a III. Henrik császársága elgyengült, és IV. Henrik már csak árnyképe lett apjának. Új orientáció kell. Egy nagy hatalomhoz kell kötődnie, s ez nem lehet más, mint a még hatalmak feletti hatalomra törő pápa. Megérzi: az a tendencia VII. Gergely óta, hogy az egyház a világi hatalmak között olyan nagyhatalom legyen, amely még csak nem is egyszerűen „primus inter pares” — megállíthatatlan. Idejében kell tehát hozzácsatlakozni, amíg ez még nagyobb előnyökkel jár, hiszen később, ha már sok a követő: a javak is több részre oszlanak, vagy el is maradoznak. Felismeri önmagát, jól gazdálkodik saját papi mivoltával; tudja: ez erős kapcsolópont, hogy a pápa meggyengült bizalma újra a régi lehessen. Némi machiavellisztikus vonás (efféle naivabb manipuláns természet) is van benne; erre nagy szüksége is van, hiszen Álmos egy életen át küzd ellene a trónért. Nem kapkod a népszerűség után, vállalja a népszerűtlenséget is, de tudja: annyira nem szabad vállalnia, hogy öccsét megölje. Meg tudja válogatni közeli embereit, akik többnyire okosak, műveltek, s egyben a fiatalabb, rugalmasabb nemzedékekhez tartozók. Ezzel dinamikusabb államvezetést biztosíthat. Ugyanakkor támaszkodik saját fanatikus híveire is, kik bizony — persze mai szemmel — fölöttébb primitív emberek. Ha személy szerint finnyás is — ezt nem érvényesíti: elfogadja a csak erősek, vagy éppen jellemtelenség segítségét is, de idejében félre tudja őket állítani, illetve elszigetelni. Bizonyos terveiről le tud mondani: II. Orbán pápa elnézi az investitúra-jog (tehát a püspökválasztási jog) honi gyakorlását — Kálmán ezt hallgatólagosan, mint valami egészen természetest fogadja, amikor azonban az elődjénél ravaszabb II. Paschalís pápa ezt megbolygatja: képes lemondani róla, mert hódítói terveire nem jönne jól, ha a Szentszékkal való viszonya elhidegülne. Semminek sem híve tüzzel-vassal, nem feszíti a húrt pattanásig. E korban, midőn Európában a legvéresebb megtorló törvények korát éljük, módot talál rá: anélkül enyhítsen a törvényeken, hogy a belső egyensúly megbomoljék. Sok mindenben az egy fokkal való lestrófolás embere (pl. bizonyos törvényekben, vagy a testvére megbüntetésében stb.), ám van, amiben fölstrófol. De mi ez az utóbbi? Épp a papok erkölcsi regulázása stb., vagyis épp abban maximalista, ami a pápának tetszhet. Keresés, érdeklődő élme: talán az első tudatos „közvéleménykutató” királyunk, ki nem is egyszer bejárja az országot, hogy kérdezzen és megkérdezzék. Házasságaiban jó érzékkel orientálódik más és más irányba: a hatalom szerint. Mintha egy koraszülött racionalista lenne. Hagyja, hogy a zsinatok még nagyobb szerepet játsszanak a törvényhozásban (ebben László vonalát folytatja), ám éppen műveltsége miatt mégis nagyobb szerepe van benne, mint mások hinnék. Természetesen mindezt részint mi látjuk így: értelmezésünket azonban több-kevesebb adat is alátámasztja. Ám ne feledjük: a jó történelemkönyv írása a történetírók dolga. Történelmi drámát írni pedig az íróké.

A drámának éppúgy megvannak a maga öntörvényei, mint a történelemkönyvnek. Ahogy nem építheti senki például anekdoták sorára a történelemírást (ahogy ez a krónikásokkal nemegyszer megtörtént), sem pedig legendákra, mítoszokra, szájhagyományra (noha ezeket is felveheti, de csak ilyenekként), akképpen az író sem foghat igazi történelmi drámához egybevonások, kronológiaelhagyás, költött személyek, enyhébb — bocsánatos! — anakronizmusok stb. nélkül. Amit olvasni vagy tanulni gyönyör — azt nézni még szörnyűség lehet. Erről az oldalról is vizsgáljuk meg e színművet.

1. Az alakok egy része költött alak, azonban jellemzők a korra: szükségünk volt rájuk a dráma cselekményéhez (Marcellino püspök, Demes, Pelbárt, Nádorné, Érsékné, Xavér és Celestinus stb.).
2. Kitalált az is, hogy Albericus, ki valóban Kálmán törvényírója — egyben bizalmas tanácsadója is lett volna. Vagy legalábbis: nem tudunk ilyesméről.
3. A legtöbb epizód szereplő költött alak (koldusok, boszorkány stb.).
4. A két királyné személyiségére nézve alig volt adatunk. Így kénytelenek voltunk őket e nagy király személyiségéből „levezetni”: „visszakövetkeztetni”. A maguk nemében ők is kissé rendkívüliek lesznek. Buzilla „híres imádkozó”, Eufémia pedig már-már nimfomániába hajló.
5. A történelem szerint Béla herceg csecsemőkorú, a színműben nagyobbacska gyermek, hogy esetleg színész (színésznő) játszhassa. Ugyanígy István herceg életkorát is megemeltük, hasonló okból.
6. A kronológiát csak nagyjából tartottuk be (dramaturgiai okokból), sok mindent egybevontunk. Így egymás mellé kerültek a történelmi időben egyébként távolabb eső tények. Sokat ki is hagytunk (pl. horvátországi hadjárat), hiszen a történelmi dráma nem életregény. Mindent a testvérharc köré igyekeztünk csoportosítani, minden egyébnek csak mellékhangsúlyt adtunk.
7. A színhelyeket is egybevontuk. Például a tarcali zsinatot nem mutatjuk be, ehelyett a trónteremben vitáznak stb. Így érzékeltetjük azt, hogy László és Kálmán korában már a főúri, papi szónak, s az országos zsinatoknak egyre nagyobb szerepe van.
8. A darab nyelvét alig archaizáltuk, mert szerintünk ez nehézkessé tenné a replikákat, amittől a drámai hatás csökken. Persze: valami halvány, régies patina gyakran észrevehető. Az, hogy a hősök hol tegeznek egymást, hol harmadik személyben beszélnek: szándékos. Ezzel is egy régebbi nyelvéllapotot akartunk tükrözni. A kiáltó anakronizmustól lehetőleg óvakodtunk. Például: a szó, hogy „vérlobos” itt nem azt jelenti, hogy szifilisz, hiszen e betegség — állítólag — Amerika felfedezésével kerül át Európába. Szövegünkben ez tisztátalant, kisebesedett, repedsarkút stb. jelent, viszont ha netán valaki amannak vélné — ez sem lenne nagy baj. Ama bizonyos közbülső nyelvet próbáltuk megteremteni, amelyről régi — hasonló — történelmi drámáinkban is irtunk, amely se nem régi, de se nem mai.

Reméljük, félig-meddig sikerült.

SZEMÉLYEK:

KÖNYVES KÁLMÁN magyar király, Árpád-házi uralkodó; a később szentté avatott

László király testvérének, Gézának fia, László utódja a trónon

BUZILLA KIRÁLYNÉ, a király első felesége, szicíliai

EUFÉMIA KIRÁLYNÉ, a második felesége, susdali

ISTVÁN HERCEG, a Kálmán első házasságából való fia, a későbbi II. István néven uralkodó király

ÁLMOS HERCEG, Kálmán testvéröccse

BÉLA HERCEG, Álmos fia, II. vagy Vak Béla néven később magyar király

JÁNOS, nádorispán, a király első embere

LŐRINC, esztergomi érsek, a király legelső főpapja

ALBERICUS, törvényíró, Kálmán bizalmasa, tanácsosa
NÁDORNÉ

ÉRSEKNÉ

ODILO, saint-gillesi apát, a pápa követe

GOTTFRIED, Lotharingia hercege, kereszties vezér

FULBERT, kalocsai érsek

GYÖRGY, győri püspök

MÁRK, nagyúr

EHELLÓS, nagyúr } birtokosok, Kálmán legelvakultabb hívei

BENEDEK, nagyúr

VATA, nagyúr, a lázadó pogány, Vata ivadéka } birtokosok, Álmos

PELBÁRT, nagyúr

DEMES, nagyúr } legelszántabb hívei

MARCELLINO, püspök, a király ügynöke

ETÉNY, Álmos herceg szolgája

BOSZORKÁNY, illetve annak nevezett lánya

HADI LOTYÓ, fentebbi anyja

KERESZTSEK KAPITÁNYA, Emicho keresztiesvezér embere

APÁCA

ELSŐ TISZT

MÁSODIK TISZT

ELSŐ APÁT

MÁSODIK APÁT

DADA

EGY HINGER, vagyis hóhér

ELSŐ KOLDUS

MÁSODIK KOLDUS

HARMADIK KOLDUS

ELSŐ KERESZTES, közvitéz

MÁSODIK KERESZTES, közvitéz

HARMADIK KERESZTES, közvitéz

És sokan mások: urak, papok, polgárok, jobbágyok, katonák, kik közül — ha szükségeltetik — némelyiket még föltüntethetjük a színlapon.

Történik: a XI. század végén, a XII. század elején Magyarországon, egy kápolna előtt és a királyi palotában, a hercegi ház termeiben, egy kolostorban, valamint a csatamezőn.

ELSŐ FELVONÁS

ELSŐ KÉP

Kis kápolna valahol Esztergom fölött; harangja hívón szól. Lépcséje üres, a körülvevő térség is. Most elhalkul a harangszó. Kezében butykossal két részeg, félig papi, félig világi ruhába öltözött apát botorkál be. Fülíg sárosak. Felemás öltözetük mosolyogtató. Egy-másba fogódzkodnak, úgy éneklük az Ave Maria-t, vagy valami szenténeket, latinul. Ezután igencsak csiklandós katonadalra gyűjtanak rá. Magyarul — sikamlósra. Tetszés szerint. Megállnak: keresztet próbálnak vetni, de kezük egybegabalyodik. E játékban se túlozzanak.

ELSŐ APÁT: Amióta pogányból ke-

resztény lettünk, egykomám, vagy bocsánat paptársam, az a jó, hogy olyan vagyunk, mint a béka, hol a szárazon ugrálunk (tánclépés), hol hopsza, vízbe! (Kortyol.) Aztán brekeghetünk... (Enyhe csuklás.) Ez az igazi szabadság, a béka szabadsága: azt ha víz alá nyomják, akkor is szabad!

MÁSODIK APÁT: A béka rút állat, tisztelendő atyám. Én inkább valami fehérhez hasonlítanám magamat (elnyújtja a szókat), például récéhez. Szép fehér récéhez. A fehér, réce jár a földön is, ha akar, és beh szépen illeg, ringós a feneke récekiasszony-nak (mutatja), aztán megfürdik, hogy éjszakára így várja a gácsért, leges-

legvégül még röpköd is egy kicsit. A röpülés az ő imádsága. Na, pont ilyenek vagyunk mind. Kucsánk is van, meg reverendánk is, keresztünk is, meg butykosunk is. Aztán néha imádkozunk is. *(Hallgatózik.)* Komám, nekem ilyen nagy csendben büntudatom támad. Neked nem?

ELSŐ APÁT: Gyönjunk meg butykosunknak! *(Istnak. Marcellino apát bejön, püspöki jelvénye van. Rájuk kiált inkvizitor hangon.)*

MARCELLINO: Koszos, részeges se pap, se úr népség, tűnjetek el! Nemsokára idejő Kálmán herceg!

MÁSODIK APÁT: Na és? Nem ő a király!

MARCELLINO: A király haldoklik, hé!

ELSŐ APÁT: Akkor most illik szomorúnak lennünk. *(Istnak.)*

MARCELLINO: Párologjatok el, ne rondítsátok a papok hírét. Kálmán nem ismer tréfát!

ELSŐ APÁT *(bambán)*: Mi sem!

MARCELLINO: Tűnjetek el, hé, papság szégyene!

MÁSODIK APÁT: Ki vagy te, hogy így parancsolgatsz!?

ELSŐ APÁT: Egy öntevő, egy önvevő, egy magát mindig nyüzsgető, mindenütt felbukkanó, árokszéli önjelölt! *(Ritmikusan mondta.)*

MARCELLINO: Nem látod, hogy püspök vagyok!

ELSŐ APÁT: Na, ha te püspök vagy, akkor én meg Orbán pápa! *(Nézetgeti.)*

MÁSODIK APÁT: Én meg VII. Gergely! Alias: Hildebrand!

ELSŐ APÁT *(Másodikhoz)*: Te koma, én ezt ösmerem! Nem te vagy a Marcellino apát? De az ez! A Marcelluska! Hát ez jogtalanul viseli a püspöki jelvényt! Ez világeletemben csak püspök szeretett volna lenni, oszt sose sikerült! Mindig rossz lóra fogadott... László királyunk ellenében például Salamon királyra! *(Névet.)* Ennek sosem volt szimata, hogy ki mellé kell állni...

MARCELLINO: Hallgass, pogányfajzat: olyan a lelked, mint az ebihalé! Nem hal, de még nem is béka! *(Megrázza.)*

ELSŐ APÁT: Besúgója! Ez súgja be a nevendék papságot, hogy milyen erkölcsök szerint élnek! Na most is rossz lóra tészel, ha Kálmánt várod! Inkább Álmos herceget várnád!

(Távolról trombitahang. Majd újra harangzúgás.)

MARCELLINO: Kergessen el a harang benneteket! *(Halkabban, mintha félnék.)* Mert csúfolódnak egy szegénnyel, ki nem akar mást, mint méltó jogát, hogy végre püspök lehessen bármi áron! Ez egyszer jó lóra teszek én, meglátjátok: mert kettőre teszek! Utat lelek a királyhoz s a herceghez is. S csak a győzelem előtti pillanatban döntök: ki mellé álljak...

ELSŐ APÁT *(nem hallották jól)*: Na, ha egy ilyen ma püspök lehet — nincs itt rend egy cepp se!

MÁSODIK APÁT: Nincs bizony rend abban az országban, ahol ilyen apátok püspökök lehetnek! Uram! Mikor lesz már végre rend a mi Szentegyházunkban?! *(Dülöngélve elmennek, danolván.)*

MARCELLINO *(elszántan maga elé)*: Igen. Püspök. Érsek. Élve. Holtan. *(Nagy zaj, beözönlik csonkák-bonkák, süketek, vakok serege, ki hol tud, elhelyezkedik. Öregek, gyerekek, igen vegyes nép. A Hadi lotyó, meg zsenge leánya, egy-egy polgár, szabad paraszt: bámésködők. A harang még nem hallgat. Marcellino behúzódik a tömegbe.)*

ELSŐ KOLDUS *(vak)*: Szólj, harang, szólj! Nagy fekete bánat szakadt Magyarországra! Ágynak dőlt kegyes László király! A mi piros szerelme-tes urunk! A daliás, jó keresztény király! Kinek megajánlották az első kereszties hadjárat fővezérségét! Pogány rettenete! Öszentsége erős kardja! Csodatevő László, ki fehér sziklából fokosoddal vizet fakasztál, mint Mózes, gyógyulj meg! Vállj ismét pirossá! Szólj, harang, szólj: beteg a hős király! *(Harangszó egyre halkul.)*

MÁSODIK KOLDUS *(süket füle is csonka)*: He? Hogy mondog? Szól még a harang? He? Szól még? És ki lesz az új király? *(Égre néz.)* Sűgd meg nekem, uram, ki lesz az új király?

ELSŐ KOLDUS *(rámordul)*: Néked ugyan sűghatja is, kiálthatja is! Uram, bocsá! *(Keresztet vet.)*

MÁSODIK KOLDUS: Ahogy te vak szemekkel láttad a fehér sziklát, miből vizet fakaszt a király, akképpen az én siket fülemből is sűghat az Úr valamit... *(Keresztet vet.)*

ELSŐ KOLDUS: Az én szememet a törvény szúratta ki, mondván, hogy loptam. Álmos nem tesz majd ilyet!

MÁSODIK KOLDUS: Nékem a törvény ereszgett forralt ölmet fülembé. S ha másodszer loptam volna — megölnék. Álmos más törvényt tett volna!

HARMADIK KOLDUS (*púpos, sánta*): Mért is kérdezték: ki lesz a király? Ki lehetne más, mint Álmos herceg? A daliás Álmos, kinek termete szálfá, karja, mint mestergerenda, s vállalán elbíri minden gondjainkat! A délceg Álmos, ő lesz magyarhoz méltó király!

HADI LOTYÓ: Tudom én, hogy Kálmán lesz a király, Kálmán herceg! Megálmodtam én. Kálmán, kinek ágya telistele van könyvekkel, és örökkön imádkozik bűneinkért! Szeme, midőn sétál a klastromkertben, a földre néz, ám szíve az égben, Szűz Máriával társalog fényesen, és a mi Urunk parancsára nyitván a füle, Jézus Krisztusunk keresztjét ő is a vállalán cepeli! Megálmodtam: Kálmán lesz a király...

HARMADIK KOLDUS: Hazudsz, vérlobos hadi lotyó! Kálmán nem lehet. Kálmán hátán akkora dúc van, mint az anyém, a lába szőrös, járása bigegős, orcája kintől setét, ajkai hebegnek és apró, mint egy törpedt vakarcs... Nem lehet ő a király. Nem lehet ilyen ember magyar király!

HADI LOTYÓ: Honnan tudod, hogy ilyen? Nem is láttatok soha, mert ő klastromok mélyén élt, és templomok homályán! Nem látta soha senki! Csak álmomban én!

HARMADIK KOLDUS: Nem láttam, de hallottam a két rongyos barát-papöt, Xavért és Celestinust, kik krónikáikat írják titokban, ők suttogták, hogy milyen! És én hiszek a papoknak!

HADI LOTYÓ: Erre az én zsenge lányomra esküszöm: megálmodtam: Kálmán lesz a király! És nagy-nagy király!

MÁSODIK KOLDUS: Mit mondanak, ki lesz a király? (*Az égre — szinte üvöltve.*) Sűgd meg, Uram, a te halandó szolgáltnak, ki lesz a király, sűgd a fülembé ide! (*Tenyerét füléhez tartja. Többen röhögnek.*)

ELSŐ KOLDUS: Nem, nem lehet Kálmán, ama könyveken elsápadt penészvirág. Kereszténységünknek erős kar kell, fényes kard, és szép, piros orca!

MIND: Erős kar kell, daliás termet, hogy a mi keresztény csillagunk ott ragyogjon a világ egén!

HARMADIK KOLDUS: Álmos lesz a király!

HADI LOTYÓ: Esküszöm, ártatlan véremre...

HARMADIK KOLDUS: Ártatlan véred!? (*Röhögnek.*)

HADI LOTYÓ: Nem szégyellem én az én testemet, sem lelkemet. (*Rázza ruháját eszelősen.*) Hú keresztény katonákkal háltam én, és rongyos papokkal, kik istent szolgálták! Kálmán lesz a király! Megálmodtam!

HARMADIK KOLDUS: Hallgass boszorka, ördögé a szavad!

(*Kürthang, néhány katona jön, test-örök, utat nyitgatnak.*)
(*Kis csend.*)

HADI LOTYÓ: Most jön! Ott... ott jön Kálmán herceg!

EGY TESTŐR (*halkabban*): Hallgass, te boszorka!

MIND (*mormolva*): Hallgass boszorka! Hallgass boszorka!

(*Kálmán csuklyás köpenybe burkolózva — Albericus a nyomában — sebesen áthalad közöttük, arcából csak egy ujnyi ha látszik. A kápolnába sietnek.*)
Testőrei a lépcsőhöz állnak.
(*Kis csend.*)

HADI LOTYÓ: Kálmán lesz a király! Kálmán herceg! (*Lepisszegik, mert urak jönnek: Vata, Pelbárt és Demes.*)

VATA (*meghallotta, a többiekhez*): Még megérjük, hogy e honban végül a jobbágyok, sőt még ezek az állatok is hamarabb tudnak meg mindent, mint mi, nagyurak!

PELBÁRT (*a népség felé*): Hé, mit sutymorogtok ott?

HARMADIK KOLDUS (*leborul*): Ó, nagy úr, ez a vérlobos hadi lotyó azt álmodta, hogy Kálmán lesz a király. S mi tudjuk: ez nem lehet igaz, mert a daliás Álmos lesz a mi királyunk! (*Mindenki szája mozog, mintha imádkoznék.*)

(*A három úr a szín szélére jön. Halkabban szólnak.*)

DEMES: Akkor mégiscsak jól láttuk: ő volt az. Úgy látszik, hazahívták Lengyelországból, s ha hazahívták, nem véletlenül hívták. Kálmán koma nem akar püspök lenni, se érsek. Inkább a trón kell neki. Nem mondom: van esze!

PELBÁRT: Halálszagra jött haza, én mondom. Koszos pápanyaló!

VATA: Trónszagra jött, a dögkeselyű!

DEMES: De vajon hercegünk, Álmos

tudja? Hiszen a király neki ígérte a trónt!

VATA: Az régen volt, urak. (*Halkabban.*) Résen kell lennünk, mert Kálmán elveszejt bennünket. Ha ő lesz az úr, ez annyi, mintha Róma!

(*Most sietve be három úr: Márk, Benedek, Ehellős.*)

(*Aprópénzt szórnak a koldusok közé: hálás moraj, tülekedés.*)

PELBÁRT (*társaihoz*): Vigan vannak Kálmán herceg hívei! Nagyon osztogatnak!

DEMES: Ez még csak a medve bőre, urak!

MÁRK (*a koldusok felé*): A mi Kálmán hercegünk hírért mindenhova vigyétek el!

BENEDEK: Minden ház és templom elé, halljátok?

EHELLŐS (*a másik három úr felé*): Hát az urak mitől komorodnak? Állnak ott, mint egy varjúsapat: kár! Mi volna az a kár?

(*Kis, feszült csend.*)

VATA: Megmondjuk, ha az urak meg elárulják: mitől olyan vigak és adakozók? Tán csak nem attól, hogy királyunk nagybeteg?

(*Kálmán és Albericus kijön, de nem veszik észre őket, némán állnak a kápolnaajtóban.*)

MÁRK: Inkább talán attól, hogy van utódja! És jó utódja van!

DEMES: Van hát! Olyan, akinek kardjától-erejétől sokszor megrettentek! Egy daliás ember.

BENEDEK: Tudnék egyet, kinek az esze daliás!

PELBÁRT: Semmi testben — semmi a lélek is!

EHELLŐS (*kardjához kap*): Ki beszél itt Kálmán ellen?

MÁRK: Most hallom, hogy daliás hercegetek épp az ágyat nyomja, s valami vén kuruzsló nyomogatja azt a csúzos derekát.

VATA: A hír viselte meg, hogy beteg a király. Mert királyunkat csak ő szerette igazán, és őt is a király. Álmost szereti, mint mi! Valamenynyen! (*Moraj.*)

(*Kálmán most lelépeget a lépcsőkön, dermedtség, szótlanus elsiet.*)

MÁRK (*kardját megmarkolva*): Ezt a disputát még folytatjuk, urak! (*Kálmán után gyorsan Albericus, Márk, Ehellős és Benedek el. Csend.*)

HADI LOTYÓ (*felugrik, Kálmán után*

szalad): Az Álmos herceg háza felé indult! Láttam! (*Lányához.*) Megnézted jól, lányom: ő lesz a király!

DEMES: Az Álmos háza felé? (*Gúnyosan.*) Csak tán nem lovagi tornát akar vívni a trónért ez a tyúkmellű!

PELBÁRT: Szavakkal akar csatát nyerni. Sebaj: nekünk jók lesznek a hadak is. Mi készen vagyunk! Negyedik Henrik már rég sereget ígért Álmosunknak!

VATA: Induljunk, urak, lesz dolgunk elég!

(*Vatáék a másik irányba indulnak. Marcellino utánuk.*)

VATA (*Lotyó mellett halad el*): Te pedig elhallgass, boszorkány, mert kivágatom a nyelvedet!

(*Pelbárt is megöki térdével a némbert.*)

DEMES: Tegnap még holló voltál s repültél! (*Szintén.*)

(*Mind el.*)

HADI LOTYÓ: Megjutalmaz mindezért a kínért tudom én, Krisztusom és az ő könyves vitéze, Kálmán király! (*Koldusok a két nőre zúdúlnak.*)

MIND: Boszorkák, boszorkák, Kálmán király boszorkái!

(*Rövid sötét: távoli sírás, motyogások. A sírás elnyújtott, sejtelmes, nem tudni, honnan jön. A „sötétek” alatti zajok sohase a színpadról jöjjenek, hanem a nézőtér vagy a mennyezet bizonyos pontjairól, olykor a bejárat felől stb. E „sötétek” a képek között nyilván időmúlást, olykor szintérváltozást is jelentenek, ezért hosszúságuk változó. Semmiképp se mehetnek a pergő ritmus rovására. Ha a rendező valami ennek megfelelőt, tehát a „kisfüggőnyt” jelentő sötét helyett valami más, jobb megoldást talál, az ő dolga. Vigyázni kell azonban az időre, a kifejező zajokra, hangokra vagy csöndekre, a zörejek vagy zenék jelentéses „áttünéseire”. Az említett sírás most nyögésbe megy át. Nyilván ezek nem egészen természetes hangok. De mégis érzékeltesek.)*

MÁSODIK KÉP

Amikor világos lesz: kis termet látunk a hercegi házban. Álmos fadikón nyögedez. Etény, egy öreg férfi, kenegeti. Mellette gőzölgő fazék. A herceg félmeztelen. Valóban daliás termet, mosolygó, rokonszenves arc, ajkai kissé duzzadt-vastagok. Barna férfi. Néha

nagy játszadozó, hencegő gyerekek tünhet, máskor — indulataiban — féltelmes.

ETÉNY: Így ni, most szépen újfent rákenegtetjük!

ÁLMOS: Micsoda bűz! A ganajdomb ehhez hármassoltár és csupa myrrha meg tömjén! Hagyd már abba!

ETÉNY: Ez majd jót tesz a hercegnek. Eleink is ezzel a bájnédúvel ke-negettek magukat!

ÁLMOS: Szegény eleink. *(Nyög a gyúrástól.)*

ETÉNY: Sok bajuk is volt szegényeknek, míg megtanították velünk: hogy kell keresztet vetni. Még ma is balog rá a kezünk! *(Önt a hátára a gőzölgő léből, mormol, félhangosan ismétli.)*

Gyík mája, kigyó lépe, béka-zúza — Menekülj, menekülj kolika, csúza!

ÁLMOS *(dühösen, de nem erősen — lerúgja lábával):* Ráolvasás nélkül, hé! A pápa papjai még elhíresztelik, hogy pogány vagyok, pogány szokásoknak áldozok, pedig csak a derekam fáj...

(Mintha megsajnálná a földön fekvőt, felrántja, majd ő is visszafekszik.)

Bájszavakat moroltok, és a fehér ló beleiből ma se állannátok jósolni. Még mindig rááll a szátok a régi imára.

ETÉNY *(alázatos):* Ó, én már nem hiszek ezekben az ősi dolgokban, hercegem. Csak hát jár az ember szája... Kálmán hercegnek biztos, hogy nem mertem volna illet mondani... Mert őt féljük... Ő mindenestül Rómáé!

ÁLMOS *(jóval szelídebben, de meg-rúgja):* Ne bántsd a testvéremet, hé!

ETÉNY *(alázatos):* Csak azt mondom, amit a nép, meg az urak is, hercegem. Téged szeret mindenki. Mert te mindenestül a mienk vagy...

ÁLMOS: Hízeglő kutyák! *(Jólesően nyög a gyúrástól.)* Két testvér is lehet különféle, mégha szereti is egyik a másikat. *(Hirtelen felül.)* Jól véstétek eszetekbe: én nem utálok a bátyámat. Mégiscsak egy anyánk volt és egy mostohánk. Ha engem is kedveltek jobban — ő is derék fickó *(villanásnyi szünet)* volt. Akkoriban legalábbis. Egyébként időtlen idők óta nem láttam. Mindig a könyvei között, meg a kolostorokban, templomokban setteng. Mert van benne valami lappangó, valami tétova... De azért az, hogy ő a pápáé,

én meg a tietek vagyok, még nem feledtettem velem, mi lesz testvéri kötelességem, ha a pillanat eljön, és én a trónhoz lépek. *(Visszafekszik.)* Másként igazad van: egy és más különbség volna köztünk. Bátyám például, erre esküszöm, utálkozik a fehércselédektől. Asszonyt ne is lásd...

ETÉNY *(kíváncsi):* Férfiszeplesítő, mint a szeretetek?

ÁLMOS: Mi közöd hozzá? Nem az, persze, hogy nem! Hanem egyszer elmondtam neki, miként gyaktam meg hazántól távol egy idegen nemesasszonyt. Bátyám majdnem bedugta a fülét a pironkodástól. *(Felül, élvezi az emléket.)* De az asszony nem. Az az asszony nemhogy lekö-pött volna, merthogy idegen vagyok, nemhogy megölte volna magát, hanem csillogóan hálás volt, s úgy megfejt, mint egy tőgyet. Sőt: táncolt is nekem... Be szép volt! Akkor láttam áyban először asszonyt anyaszült meztelen... Bezzeg az ura előtt se mutatta magát így, később bevallotta. De az idegen előtt nem röstelkedett... úgy látszik, ilyesmi a férjüramnak nem jár... *(Nevet.)*

ETÉNY *(elámul):* Anyaszült meztelen?

ÁLMOS: Ne kíváncsiskodj! *(Nem haggal, feléje rúg, de nem talál, lábával a levegőben keresgél.)* Hol vagy, hé?

ETÉNY: Bocsánat, hercegem, hogy nem méltóztatott eltalálni. Én vagyok a hibás. Itt vagyok! *(„Helyezkedése” egész enyhén tréfás.)*

ÁLMOS: Most csak ilyen családiast kapsz. *(Álmos szinte gyengéden rúgja meg.)* Ezekben a rúgásokban egyébként van ugyan nyersség is, de legalább annyi a játékoság: mint aki erejével nem tud mit kezdeni. És fejezd be már, mert kutyául fáj! Elég! Elég! *(Felül.)* Hát így az én pap bátyám. Egyébként nem igen szeretem a papokat, de elsőként nem a papát... mit szólsz hozzá?

ETÉNY *(tanulva az iméntiekből):* A herceg tudja, hogyan kell vélekedni.

ÁLMOS *(feláll):* Tudod, mit akarok én ebben az országban? *(Belemelepszik. Hittel.)* Hogy ha már itt vagyunk, senki se üzhessen el. Hogy a pápa szavára ne öldökölje testvér a testvért. Jó akarok lenni mindenkinek! Még a papokhoz is, ha rám és nem a pápára hallgatnak. Én akarom a püspökeimet kinevezni, mint Henrikék annak idején. És hiába járatott az

én barátommal Canossát az az átkozott Hildebrand, aki minden bajunk oka, hiába, mert új Henrikek támadnak Európában! Keresztény vagyok, igen, de a hazámban vagyok keresztény, a hazám keresztény szavára hallgatók és nem Rómára! A püspököm, érsekem is a hazáé legyen, ne pedig pápa őszentségé! Hogy amit szereztünk vagy szerzünk: várost, hegyet, folyót, földet, asszonyt, nyáját, kincseket — az mind a miénk legyen, csakis a miénk. Ezek a pápanyaló papok, ahol csak lehet, megalázzák a katonát: göggel lenézik őket, fanyalognak, merthogy nekik Róma parancsol. Csak *ennyi* országom legyen, mint a tenyerem, de az kívül essék a pápa szembogarán! Hát ezért kell nekem a trón. Nemcsak őszentsége papjai vannak beavatva Isten titkába, hanem mi is, igaz keresztények. Nem kellene a csalhatatlanok! Keletről jöttünk, de nyugatra nézünk. A mi jövőnk a császárság. Hát ezért várom én most a koronát. Nem késhet soká. A terveim sürgetnek. A koronát... Már itt érzem a szegélyét... *(Ujjaival homlokát tapogatja, hirtelen görcsbe rándul a keze, aztán a derekához kap, hirtelen lefekszik, nyög.)*

(Etény újra kezdené a gyúrást, de az ajtón kopogtatnak.)

Bújj be!

(Ajtónálló be.)

AJTÓNÁLLÓ: Kálmán herceg tenné tiszteletét.

ÁLMOS *(arcán, mintha felhő futna át):* A bátyám? Rögvest várom, csak felöltözöm, hogy méltón fogadhasam...

(Ajtónálló meghajol, el.)
(Álmos inget kap magára.)

Ezt a bűzös edényt meg tüntesd el...
Siess már... mit bámulsz?

(Belép Kálmán, ugyanúgy öltözve, mint imént, de most a csuklya a hátán lóg. Kálmán észrevehetően alacsonyabb Álmosnál. Arcának semmi köze a krónikák torzító leírásához. Ép ember, nem szép, de nem is rusnya, legalábbis nem feltűnően. Kicsi félszégesség, tétováság fölsejlik tartásában, járásában, inkább ha egyedül, vagy ha nagy tömegben van. Szemei végtelenül okos szemek. Ő is barna.)

ÁLMOS *(kitárja karját):* Jó bátyám, nem így akartalak fogadni *(végigmutat magán),* s nem itt...

KÁLMÁN *(tárgyilagosan):* Hiszen testvérek vagyunk. Háltunk egy ágyban, fürödtünk együtt...

ÁLMOS *(félíg-meddig tréfásan):* No csak, hogy-hogy pendelyes korunkat emlegeted! Még sosem voltál ilyen családiás... *(Elneveti magát, nem túlságos jókedvvel, hiszen nem tudja mire vélni a látogatást.)* Hát ezt is megértem! *(Megöleli, hátát paskolja.)* Akárhogy is, de testvérek vagyunk. Szeretnünk is kell egymást. *(Kálmánról szólván, néha hiszi is, amit mond, átéli, s ilyenkor kicsit elérzékenyül.)*

KÁLMÁN *(kibontakozik):* Rajtam semmi nem múlhat, testvérem. *(Észreveszi a lapuló Etényt.)* Hát te vén kuruzsló, még élsz? Csak nem tágtisz a bögréidtől... *(Gunyoros, de nem bántó.)*

ÁLMOS *(könnyedén):* A szolgám. Ő szokott kenegetni meg gyúrni... *(Tovább öltözködik.)*

KÁLMÁN *(Etényhez):* Gyere előbbre! Talán csak nem félsz?

ETÉNY *(közelebb jön):* Hercegem, te pap vagy, és így megérted: nekem legelső, hogy keresztet vessek, a kotyvasztásaim, bögréim csak azután! Hitem az első, azután a mesterség! Előbb a kereszt, azután a művészet!

ÁLMOS *(mint fent):* Meg kell adni, az öreg érti a dolgát!

KÁLMÁN *(mintha mosolyogna):* Így van ez már. Mindenkinek van egy házipogánya... Afféle komondor: egészségünk házőrző kuttyája. A házi pogány nem olyan pogány... Egy főtt gyík vagy béka csak béka, a kereszt pedig kereszt. Nem igaz, Etény?

ETÉNY: A főtt gyíknak semmi köze az én hitemhez, herceg. Tudom, hogy amíg ily okos és megértő, nagy ember áll előttem, nem lehet bajom...

ÁLMOS *(mintha ingerülten):* Ugyan mi bajod lenne? *(Felöltözött.)*

KÁLMÁN: Öcsémnek igaza van. Mi bajod is lenne? Azt gondoltad talán, hogy pogány vértanút csinálunk belőled. *(Picit eljátszik a gondolattal.)* Elmúlt az az idő. Ki volna ma olyan bolond, hogy egy ilyen gőzölgő bögréért alattvaló sorsodból magasabb polcra emeljen: vértanúvá, történelmi dátummá, eseményé... és éppen téged... No, nem. *(Kicsit élvezi.)* A túl nagy büntetés megemelné rangod a világ szemében. Hőssé válnál. Márpedig — *(mintha Álmos felé is)* fölösleges hősökre nincs szükség

ségünk. Halj csak meg, ahogy születél... Most pedig hagyj magunkra...
ÁLMOS (*kissé feszülten figyelte a szöveget*): Várj kint, amíg szólítalak...
(*Étény meghajol, sebesen el.*)
(*Kis csend.*)

KÁLMÁN: Hallottam, beteg vagy.

ÁLMOS: Katonadolog! Inaim hasogatnak, meg a derekan. Nemrég egy makrancos almás a mocsárba lódított... Szórért ültem meg. A te könyveid bezzeg nem hánynak le a hátukról, jámbor jószágok...

KÁLMÁN: Közel kell férközni azokhoz is. Akár a lóhoz. És ott vannak a gondolatok, az eszmék... mármint a könyvekben... ezek viszont éppoly könnyen ledobhatnak hátukról, ha sarkantyúdat nem értik. (*Álmos merően néz rá. Kopogtatnak. A herceg morog valamit.*)

ÁJTÓNÁLLÓ (*be*): Hercegem, János nádor van itt...

ÁLMOS: Látni szeretném.

(*Ajtónálló el. Nádor azonnal be.*)

JÁNOS NÁDOR: Isten áldása a herceg urakra. (*Félreérthetetlenül Kálmánnak mondja az alábbiakat, ám Álmos kissé féloldalasan áll.*) Urunk- királyunk László, a herceget magához kéri.

ÁLMOS (*a hívást magára vette*): Rögvest indulok. (*Felajzott.*)

KÁLMÁN (*nyilván észrevette a félreértést*): Várj, öcsém.

ÁLMOS (*mint aki nem hallotta, nem akarta hallani*): Fiúi alázattal üzenem, hogy ebben a minutában indulok. (*Indul.*)

JÁNOS (*végig feszengve*): Herceg, a mi urunk- királyunk... most... Kálmán herceget hivatja. (*Szinte szabódba.*) Most őt. (*Álmos megtorpan, arca a szégyentől sápadt lesz és feszült, kétség villant beléje, Kálmán gyorsan töri meg a csendet.*)

KÁLMÁN (*szenvtelen*): Szólj nagybátyámnak, hogy menten ott leszek. Mondd meg urunknak: beteg testvéremet jöttem vigasztalni.

JÁNOS NÁDOR (*gyorsan, mint aki alig várja, hogy távozzék*): Így lesz, uram. Isten áldjon benneteket! (*Meghajol, gyorsan el.*)

(*Csend.*)

ÁLMOS (*mintha nyújtóztatná izmait*): Beteg testvéredet jöttél vigasztalni?

KÁLMÁN (*kurtán*): Igen.

ÁLMOS: Akkor máris megvigasztaltál. Menj, vár a király. Úgy hiszem: ő is vigasztalni akar téged, hogy ne bán-

kódj egyért s másért. Ne vedd nagyon szivedre elhatározását... Mert gondolom: tudod, mit közöl veled. Azt, mit nekem már rég meg... (*A korona odaigéréséről van szó — nyilván.*)

KÁLMÁN: Jól tudom: mit fog mondani.

ÁLMOS: Akkor?

KÁLMÁN (*apró szünet után, fürkészközve*): Biztos, hogy a ló vetett le, és attól vagy beteg?

ÁLMOS (*már-már nyersen*): Megmondtam!

KÁLMÁN (*közelebb lép, szemébe néz*): Biztos, hogy a lóról...?

ÁLMOS (*most már nyersen*): Mondtam már!

KÁLMÁN: Nem a lélek beteg vajon? Mert magasabbról hulltál alá...?

ÁLMOS (*megmered*): Miféle magasabbról? Mit beszélsz?!

KÁLMÁN (*távolodik, majdnem dünynyögve*): Nem tudja. Nem tudja.

ÁLMOS (*meghallotta, feszülten nézte*): Mit kéne tudnom?! (*Már sejti a rosszat.*)

KÁLMÁN (*megfordul*): Nem tervezgetéseid, nem képzeleted magasából estél alá? Nem onnan?

ÁLMOS (*rosszat sejtve, követelően*): Mit kéne tudnom? Halljam! Mit?!

(*Kis csend.*)

KÁLMÁN: De legalább sejtetted. Nem? (*Álmos merően nézi. Most már megbizonyosodik. Hítetlenség és indulat van arcán.*)

ÁLMOS: Hogy te? Te?

(*Apró szünet.*)

KÁLMÁN: Én.

ÁLMOS: Te?

KÁLMÁN: Igen.

ÁLMOS (*kiált*): Nem igaz! (*Kis csend.*)

KÁLMÁN: Igaz.

(*Álmos nevetni kezd. Hirtelen hagyja abba, nagy csend.*)

ÁLMOS: És mondd, felpróbáltad már?

KÁLMÁN: Mit?

ÁLMOS: Hát azt. (*Saját fején — ujjaival mutatja a koronát.*) Fel?

(*Apró csend.*)

KÁLMÁN: Nem. Még nem. És nem is néztem sóvárogva, mikor este a király letette. Mert a királyok nem koronával alusznak. Sohasem próbáltam fel, még akkor sem, midőn a király aludt.

ÁLMOS (*elsápad*): Igaz, ennyi terhet a nyakon, a fejen egy gyenge férfi,

sőt egy gyermek is el tud bírni. (*Hirtelen.*) Néztél valaha tükörbe?

KÁLMÁN (*apró szünet után*): Jól tudom: elődöm, László király árnyéka nagy. Hatalmas árnyék.

ÁLMOS (*halkan*): Megnyomorító árnyék. Képes elfődni, mint a hullámok sírja. Aki őt követi — árnyék lesz az árnyékban. Maga lesz a sötétség. Erre gondoltál?

KÁLMÁN: Láttam már árnyékban gyakran szép, zöld, kövér füvet teremni.

ÁLMOS: Igen. De a csordák lelegettek...

KÁLMÁN: Lapoztál valaha könyvbe?

ÁLMOS (*apró szünet után*): Vannak, akik azt hiszik, hogy a fényes, vitézsisakok ideje helyett a papok pilisének csillogó kora jó el. Hogy nem kardok fényével, de tonzúrás fejek villogásával lehet kétvállra fektetni a világot. Hogy könyvek fokával főbe lehet kólintani az ellenséget. Van ilyen hit.

KÁLMÁN: Járt már a kezemben kard. És — véletlenül — ki sem ütötték belőle. És nem félek. És akarok valamit.

ÁLMOS (*rámábul*): És én? Én soha semmit nem akartam? Itt ebben az országban csak egyedül te akarhatsz jót? Csak te, és én soha? És az egész világban csak egyetlen valaki akarhat jót? Más senki? És csak egyetlen jó út vezethet a jó felé? Csak egy? És ki csálhatatlan itt? Én? Te? A pápa? Vagy tán egyedül te kaptál Istentől képviseletet? Te vagy Isten felhatalmazottja? Vagy tán te vagy Isten maga?

KÁLMÁN (*távolian*): Némiképpen.

ÁLMOS: Örült. Józan örült. Ne feledd soha: én is tudok akarni!

KÁLMÁN: Én meg akarok tudni! — Akarom a tudást. És tudom, hogy mit akarok.

ÁLMOS: Vélem célja volt a természetnek, anyámnak, hogy megszült. Én nem véletlenül születtem! (*Nyilván meg akarja törni, szavakkal. Saját küllemére gondol, midőn ezt mondja s vitézségére.*)

KÁLMÁN: Én meg véletlenül születtem! Véletlenül! Semmi célja nem volt születésemnek! (*Suttogva, mint aki titkot mond a másiknak: csak neki.*) Nem volt célja vélem a teremtésnek.

ÁLMOS (*szinte könnyedén*): Hát akkor?

KÁLMÁN (*apró szünet után, suttogva*): Meg kell szereznem. A célt.

ÁLMOS (*merően nézi*): Ha jól meg-gondolom: amióta idejöttél elem, hogy megmondd, mi történt, egyetlen egyszer sem ejtetted ki a szót. Nem mondtad ki: mi lettél te? Mivé tett a beteg király, a már ésnél is alig levő haldokló király végakaratára... Nem mondtad ki a — szót... Kerüld, mint ördög a tömjént. Félsz a szótól, mint aki joggatlanul bitorolja. Mert jól tudod: a sir felé induló király ezt a szót valaha másnak ígérte oda. S most megmásította szándékait. Talán hízlekedésre. Talán mert a pápától fél. Igen: nem mondtad ki a szót. (*Szinte elfulladva.*) Hát most halljam, mondd ide, a szemembe, hogy (*magára bökdös*) nem ez a két láb, nem ez a két váll, nem ez a két kar, nem ez a fej, nem ez, hanem (*Kálmánra*) az a test, az a termet, az a szakáll, az lesz... az... Mondd ki fényes lélekkel, szabadon, jó szóval, üvöltve, ha kell, hogy te vagy a király! (*Csend. Kálmán némán fordul sarkon.*) Nem mered! Nem mered!

(*Kálmán — indulásban — felrántja az ajtót, Etény bukik be; nyilván hallgatózott.*)

ETÉNY (*leborul*): Nem hallgatóztam, csak vártam, csak vártam soromra, nem hallgatóztam, kegyelmezz nyomorult szolgalelkemnek, nagylelkű pap!

KÁLMÁN (*térdével erősen eltolja útjából, lép egyet, hangja metsző*): Nem vagyok pap!

ETÉNY: Irgalmazz, hercegem! (*Eléjebukik.*)

KÁLMÁN (*eltolja, erősebben*): Nem vagyok herceg!

ETÉNY (*dadogva*): Kegyelem... kegyelem... könyörgöm... mi vagy hát?

KÁLMÁN (*hangja csattan, szinte kiáltón az égre*): Király! (*Reng az ajtó utána.*)

(*Mély csend, Álmos csak áll, Etény rettegve nézi, küszni kezd feléje, sötét lesz, csend, valahonnan távoli kúrtszó, templomi zenébe hajlik át. Világosság.*)

HARMADIK KÉP
Bal oldalt távol — mélységében jól érzékelhető — nyitott koronázótemplom. Akár jelzészere: ahogy ez mássutt is lehetséges. Jobb oldalt — kissé magasabb térben — tróntermi rész. A

koronázás végső mozzanatait látjuk. Végig zene szól, s valami imaszerű, de nem érthető szöveg mormolása. Hátról most elvonul a templomi menet. Ott most sötét lesz. Bejön Álmos, megáll szemben a trónnal, mintha búvólné, és mintha farkasszemet nézne vele. A csendek koreográfiája. Most némán, moccanatlan arccal imádkozik a trón iránt. Léptek. Megdermed, fejét lehajtja, leborul, így imádkozik tovább. Jön Kálmán, koronásan. Távolabbról János nádor és Lőrinc érsek követik. Utóbbiak most megállnak. Egymástól is távol: mélységben látszanak. A terekkel való bánás, a mozgások súlya, a csendek e darabban különösen fontosak. Kálmán előbb nem veszi észre Álmost, indulna a trónhoz, hogy székébe üljön. Csak most látja meg öccsét, mégis folytatja útját, hirtelen meggondolja magát s hozzálép.

ÁLMOS (nem néz föl): Tulajdonképpen boldog vagyok. És boldognak kell lennem: testvérem a király. Bátyám, ki jog s törvény szerint is méltó. Anyánk édes tejét nem győzheti le ez a trón. Se harag, se vér. Méltó kézben a jogar, méltóbb fején a korona. Most már tudom: jobb így. És csak így jó. Bocsáss meg. Boldognak kell lennem. (Félig felnéz.) És boldog vagyok. (Feláll.) És ne figyeltess többé! Mert érzem: figyeltetsz. Bizál bennem.

KÁLMÁN (csodálkozva): Én — figyeltetek?

ÁLMOS: Mindegy. Most már régen hasztalan. Hisz már magamtól mondom, én kiáltom (nem hangosan): Éljen a király. (Némán átöleli, megcsókolja, majd sarkon fordul s kimegy, ám nem arra, ahol a nádorék állnak. Kálmán kicsit mereven áll.)

KÁLMÁN (tűnődve, halkán): Rosszul figyelték, ha észrevette. (Más hangon.) Miért nem mentem föl a trónra, amíg itt volt? (Szinte dühösen önmagára.) Mikor szokom meg, hogy ott a helyem, hogy én vagyok a... (Enyhén a trón felé bök, hirtelen elhatározással felmegy s megáll szemben velünk a trónszék előtt, imára kulcsolja kezét.) Add uram, hogy ne öljek hiába, és ne öljenek meg hasztalan. Add uram, hogy itt, míg itt ülök, legalább addig minden jó legyen. Amen. (Lesiet, int valahova, Albericus némán bejön.) Albericus, most majd figyelj nagyon: tanácsaidat várom...

ALBERICUS: Királyom, én törvényíró létemre nem érthetek minden dologhoz...

KÁLMÁN: Kérlek, most menj és dolgozzék az eszed...

ALBERICUS: A legszívesebben a cikelyeimhez mennék vissza, akár varga a kaptafához... Nem leszek én jó tanácsadó...

KÁLMÁN: Most ez a fontosabb. A külső szem, ki másképpen lát. No menj és figyeld, mikről beszélünk. (Albericus egy függöny mögött eltűnik. Kálmán arra felé indul, amerre a nádor és az érsek áll. A király int: János jön.)

JÁNOS NÁDOR: Jöttem, hogy megmondjam: pápai követ érkezett.

KÁLMÁN (mintegy magának): A hűségességek jött. (Nádorhoz.) És mi megesküszünk.

JÁNOS (kissé rosszkedvű): A mi uraink nem szívesen esküdöznek.

KÁLMÁN: Majd megtanulják a fogadkozás művészetét.

JÁNOS: Felség, az urak úgy gyanítják: a követ azzal a pápai üzenettel jött, hogy ezután ő kívánja püspökeinket kinevezni.

KÁLMÁN: Szerintem várjuk meg. Ne rohanjunk elébe.

JÁNOS: Miben bízik felséged, hogy épp velünk Orbán kegyes lesz, és hagy mindent a régiben...?

KÁLMÁN: Miben bízom? (Lejön.) Én pap vagyok. Ebben. Duzzoghatott a pápa Lászlóra, de elődöm katona volt. Én viszont a pápai seregből való. És ezért szabad kezét kapok.

JÁNOS: Felség, az urak mondják, nem én, hogy nem lehet egyszerre valaki jó pap és jó magyar... király.

KÁLMÁN: Miért? Dávid nem istenes volt, és nem jó zsidó király. Szent István nem jó keresztény és magyar? Az urak ezt vessék eszükbe! A legfontosabb, hogy tudják: a pápa bennem megbízik, s én ezt a bizalmat kamatoztatom...

JÁNOS: Megbízik... De csak míg kémei el nem mondják, hogy Kálmán király sok dologban, mint egy világi, úgy viselkedik.

KÁLMÁN: Nékem fog hinni. Hitem is nagyobb.

JÁNOS (int: aláírni valókat hoznak be. Kálmán a szin előterében, egy hordozható asztalkánál írja alá): Ha a követ olyan kérrrel jönne, hogy a pápa akar püspököt kinevezni — hivatkozzunk László királyra, kinek a püspökkinevezési joga még megvolt!

KÁLMÁN *(felnevez az írásból)*: Éppen rá? No nem. Őt most nem választom példaképnek. Ő túl közel van, s példaképnek jobb a távoli. Ha közeli a példakép: egy emberi orca csak, és hibái is közel. Emlékeznek szeplőire is. De ott van István király! Ő rég volt! Egy nagy név: szent, és épp a pápaság tette naggyá! Ő kell nekem: rá nem mondhat senki semmit! Egy szent! Ugyan ki merné bántani? A pápa sem.

JÁNOS: Bújjunk a szentek szoknyája mögé? És hivalkodjunk Szent István királlyal?

KÁLMÁN: No nem: csak *(aláír)* semmi hangos nyilatkozat. A példakép ő, de hallgatólagos. Mi — természetesen veszünk minden jogot, mi István — a Szent óta van. De nem nyilatkoztatjuk ki: természetes, hogy megvan. *(Közben újabb pergameneket ír alá.)*

JÁNOS: És ha megkérdezzük?

KÁLMÁN: Akkor kimondjuk a szent nevet: István! Egy nevet nyújtunk a kérdéért cserébe... nem kockáztatunk... A múltunkkal gazdálkodni jól kell. Ezt is úgy kaptuk, mint a talantumokat. *(Egy írásba néz.)* Mennyi adománybirtok... És mind István király után kapták az urak. No nem, ez túlzás... Miközben a király birtokai elapadtak, az uraké egyre duzzadt... No nem: erről tesszünk majd... Ezt majd a zsinat elé visszük...

JÁNOS *(mint akit csak ez érdekel)*: Előbb-utóbb a pápa hűbéresei leszünk, meglátja felség, mert nincs biztosíték az ellenkezőre.

KÁLMÁN *(élesen)*: Hát én mi vagyok? És a pápa, mi?

JÁNOS: És ha más pápa jön?

KÁLMÁN: Majd meglátjuk akkor.

JÁNOS: De mégis, felség, látnunk kell előre...

KÁLMÁN: Akkor majd áldozunk. *(Egy aláírás.)*

JÁNOS: Sajnos, mióta Isten megteremtette az ő világát: mindennek ára van...

KÁLMÁN *(bólint, ír)*: Nádor úr, fejlődik bibliából. Így a jó. Igen. Mindennek ára volt, van és lesz. Ahogy a tudás ára a paradicsomban a szégyen és a bűntudat...

JÁNOS: De mi lesz ennek az ára... mert uraink, ha lehet — ettől még nyugtalanabbak lesznek...

KÁLMÁN: Megőrizzük magunkat, mint eddig. *(Apró szünet.)* Viszont... az

új pápának — ha ragaszkodik — megadjuk a püspökkinevezés jogát.

JÁNOS *(döbbenet)*: A papjainknak ő parancsoljon?

(Kálmán feláll, befejezte az aláírást.)

KÁLMÁN: Parancsoljon inkább a királynak?

JÁNOS *(lesüti szemét)*: Felséged tudja jobban.

(A függöny, amely mögött Albericus eltűnt, meglibben. A nádor észreveszi. Kálmán azonban szavaival eltereli.)

KÁLMÁN: Ha új pápa lesz, a bizalmat újra meg kell szerezni, hogy járassunk a magunk útján. Bizonyítanunk kell: nem tértünk le Isten útjáról, és mi magyarok az egyház legerősebb támasza vagyunk. És ettől majd megadatik nekünk a végleges jog is, hogy önmagunkkal rendelkezünk. Mert ki Istenben hisz — ehhez joga van.

JÁNOS: Felséged tudja jobban. *(Halakban, nyugtalanul a függöny felé pillantva.)* De engedtessek meg: nem élhetünk egyszerre a pápa és a magunk öröme szerint. Róma mégiscsak Rómában van.

KÁLMÁN *(lassan körüljárja a termet, nézelődve, majd nagyon hangosan, hogy az érsek is hallja)*: Róma mindig és mindenütt ott van! Hitem is, eszem is azt diktálja, hogy aki mostantól Európában a pápa ellen cselekedne — elvész! Nékem pedig az egyház nemcsak eszközüm, de céloom is! Ezt tudja meg mindenki! *(Halakban.)* És ne feledd: még most — idejében kell a pápához csatlakozni, míg nem mindenki segíti, mert később, ha már mindenki melléje áll, az előnyök megoszlanak, vagy meg is szűnnek. Érted? Ki előbb áll át — többitől részesül. Én nem fogok Canossát járni, mint IV. Henrik! *(Mint-ha gúnyosan.)* Ehhez gyengék a lábaim. Még megalázkodni is megtudok, ha — értelme van.

JÁNOS: Bárcsak mindezt felséged öcsce, Álmos herceg is ilyen világosan látná. *(Halkabban a királyhoz.)* Királyom, az a függöny, mintha meglibbent volna...

KÁLMÁN: Melyik?

JÁNOS: Az ott.

KÁLMÁN: Igen, tudom.

JÁNOS: Szóljak testőreidnek?

KÁLMÁN: No nem. Egy barátom van ott.

(Apró szünet.)

JÁNOS: Tudhattam volna. *(Kedvetlen.)*

KÁLMÁN: Ne értsd félre: valóban barátom.

JÁNOS: Természetesen, felség. Ki is lehetne más?

KÁLMÁN (*ismét nagyon hangosan*): Én a pápát választom! Nem bízom a hőzöngő királyokban, akik ma hetykén öszentsége ellen fordulnak, hogy holnap úgy megbánják, mint a kutya, amelyik kilencet kölykedzett, s három nap és három éjjel esengjenek bebocsátásért és bűnbocsánatért!

JÁNOS (*nyugtalanul a függöny felé pillantva*): Én felséged hű embere volnék, ezt tudja. De nem mindenki ilyen... Ezt is tudnia kell. Én felséged mellett állok, noha a szívem sokszor mást diktálna. Ám az eszemben felséged uralkodik... Bizzék bennem! Bízhat! De...

KÁLMÁN: Tudom: az eszed itt van mellettem, de a szíved olykor még megboldogult királyunknál, sőt, az öcsémnél is elidőzik... (*Ezt egész közelről mondja.*)

JÁNOS (*hebeg*): Az eszem... a fontosabb... az eszem...

KÁLMÁN (*eltávolodik*): Az ország nádorának nem lehet más bizalmasa, csak a király. A nádoriságnak nincs más barátja, csak a hatalom.

JÁNOS (*mintha egyre zavartabban*): Értettem, királyom.

KÁLMÁN: A hatalom nem házasság. A második házasságban az asszony gyakran gondolhat megholt urára, álmodhat azzal, emlegeti is, emléke felé sóhajtozik. Ám aki új királyt szolgál, annak nincs miért visszafelé pillantgatnia, mert úgy járhat, mint a sodomai asszony: sóbálvánnyá dermed.

JÁNOS (*mint fent*): Megértettem felségedet... Ha megengedné: az urak nyugtalanoknak az idegen kereskedők miatt is... (*El akarja terelni.*)

KÁLMÁN: Nincs miért. Majd jól megadóztatjuk őket. Persze: erről is a zsinat döntsön. Ám (*halkabban*) ami a legfontosabb, annak mindig már itt el kell dőlnie — ebben a teremben. (*Más hangon.*) Minél gazdagabb az alattvaló, annál gazdagabb lehet a király, ha van esze, és persze ti is, ha van eszetek. Egyéb?

JÁNOS: És végül: felséged házasságáról sem ártana szólni.

KÁLMÁN (*apró fintorral*): Az urak meg akarnak házasítani?

JÁNOS: Kell a királyi utód felségednek és nekünk.

KÁLMÁN: Talán az urak már ki is szemelték a jövődöbéli királynét?

JÁNOS: Ha szabad említeni: az urak német házasságra gondoltak.

KÁLMÁN: Nem az uraknak házasodom.

JÁNOS: Természetesen felséged... felségednek házasodik.

KÁLMÁN: Az országnak házasodom. Az országnak hozok királynét.

JÁNOS: Így van! S ha szabad kérdeznem: kire gondolt?

KÁLMÁN: A pápának látnia kell, hogy királyságunk mindenben elfordul a Henrikék világától, kik kezert mertek emelni öszentsége jogaira!

JÁNOS: A házassági előkészületek miatt, szabad-e megtudnunk, felséged kire gondolt?

(*Kis szünet.*)

KÁLMÁN: Öszentsége leghűségesebb híve: Roger gróf Sziciliából. Az ő lányát hozom trónra.

JÁNOS: Találkozásra módott kell keríteniünk, vagy látta már felséged a nagybecsű szüzet?

KÁLMÁN (*ránéz*): Nem elég, ha a pápát láttam?

(*Apró szünet.*)

JÁNOS (*arca megráng, türtőzteti magát, bólint*): Csak annyi, hogy egészséges legyen...

KÁLMÁN: Úgy van. Ne hiányozzék egyetlen tagja sem. És legyen teje.

JÁNOS (*most már nem bírja türtőztetni*): Megengedi felséged, hogy társaságában mosolyogjak?

KÁLMÁN: Azért mondtam. (*A nádor végre mosolyoghat. Aztán, mint aki nem akar a kegyvel visszaélni*)

JÁNOS: Az urak és főpapok szeretnének összegyűlni felséged parancsára, még mielőtt a pápai követet fogadnánk.

KÁLMÁN: Az urak és főpapok idejében hírt kapnak, ha gyülekezni kell. A nagypapság és a főurak tudta nélkül itt nem fog történni semmi. Addig is mondd meg nekik: erejükre, tanácsaikra számít a király! És nemcsak a tarcali zsinaton. Mindenkor bizzanak bennem. És — csakis bennem bizzanak! (*Int.*) Jöhet az érsekünk!

JÁNOS (*meghajol*): Így lesz, felség! (*El. Az érsek közeleg.*)

KÁLMÁN: Kezdjük talán a hit dolgival, majd aztán a törvénnyel...

LŐRINC ÉRSEK: Felség, mi, az egyház fiatalabb nemzedéke sokat gondolkodtunk: miként lehetne papjaink tekintélyét megerősíteni a nép sze-

mében. De — nem akárhogyan...
Nem bármi áron...

KÁLMÁN: A tekintély nem öncélú, Lőrinc érsek. Minden út Rómába vezet, és azt akarom, hogy minden út Rómából Magyarországra fusson. Mert őszentsége egyháza örökké erős lesz, s aki véle marad, az Isten-nel marad. Erőseknek kell maradnunk, és egyáltalán: maradnunk kell, még ravaszság árán is. Minden gyanú és ravaszság a császárok felé, hogy minden bizalom a pápáé lehessen! — ez az én elvem. *(Ezt úgy mondja az érseknek, mintha a teremben láthatatlanul ottlevő pápának is mondaná: ez máskor is előfordul.)*

LŐRINC: Felséged ennél bölcsebbet aligha mondhatott volna. A papság tekintélyét mi is akarjuk, merthogy lássa a nép: a mi papjaink sokkal különbek, jobbak, tudósabbak, mint a hajdani pogány papok, kiknek emléke azért még lappang a lelkek mélyén, mint temetőben is mindig az árnyék. De nem tűzzel-vassal akarunk tekintélyt.

KÁLMÁN *(mintha nem hallotta volna)*: Valóban, a tekintély fontos. Ám ezt a tekintélyt kifelé is meg kell mutatnunk. *(Körüljár a teremben.)* Hiszen amikor eleink Európába jöttek, már Géza fejedelmünk tudta, hogy annyi erőnk, sem szövetségesünk nincs, hogy régi pogány hitünket Európára kényszeríthessük. Túlságosan gyöngéek voltunk mi ehhez, bármilyen harciasak, és Európa tán épp ezért bizalmatlanul fogadott. Pogányként tehát nem tűrtek volna meg maguk között. Egy vendégnek, jövevénynek a ház szokásaihoz kell döngölődni. *(Megáll.)* Mit kellett hát tennünk? Ha már nem különbözhetünk, akkor feltétlenül hasonlítani kellett. Hogy befogadjanak. Hasonlítani, hogy megmaradjunk. Láttál már bogarakat? Egy-egynek épp olyan a színe, mint a falevélnék, hogy ne falhassák fel más állatok, hogy a színe megőrizze. És ez nem képmutatás. Mert ez a szín valóban az övé. Próbáld csak róla lekaparni, együtt jó le a bőrével, s a szárnyával. Az övé e szín, amit pedig valaha kényszerből és ravaszságból vett föl, övé lett mindörökre. Eggyé váltak. A mi papságunk tekintélye tehát újabb bizonyíték lesz Európának: nincs ok a bizalmatlanságra! Egyenrangúak vagyunk, éppolyan jó keresztények, mint ők, sőt: olykor még jobban is!

Az a függöny, mintha meglibbent volna...

(Apró szünet.)

LŐRINC: Rajtunk kívül nincs senki itt, csak Isten.

KÁLMÁN: Nincs. S ha lenne is: nekem nincs kitől félnem: a papság mellettem áll. *(Ezt úgy mondja, hogy a másik jól megjegyyezze.)*

LŐRINC: Ez mindennél bizonyosabb, királyom.

KÁLMÁN: És mert én a pápa királya vagyok: nincs miért félnem a pápától. S éppen ezért: nincs mit üzeni bárkitől a pápának — rólam, a háttam megett...

LŐRINC *(zavart)*: Hogy érted ezt, királyom?

KÁLMÁN: Ó, nem rólad van szó. Csak úgy általában. A jövőre nézve... Vannak még hosszúnyelvű papjaink...

LŐRINC: Nem sokáig! *(Határozott.)*

KÁLMÁN: Én is így gondoltam... Nos, mondd tovább.

(Kis szünet.)

LŐRINC: Felség, az bizonyos, hogy reguláznunk kell a papok házasságát, hogy a tekintély helyreálljon. Ezt akarjuk mi is, de...

KÁLMÁN *(ismét: mintha nem hallotta volna a „de”-t)*: És azért is kell ez, hogy papjaink az egyház vagyonát ne herdálják el saját családtagjaikra.

LŐRINC: Az mind igaz, hogy papjaink olykor levetik papi ruhájukat, s úgy járnak, mint a laikusok. Részeskednek, ágyast tartanak, még káromkodnak is... Jogtalanul püspöki jelvényt hordanak az apátpapok... Ez mind igaz, de...

KÁLMÁN *(mint fent)*: A fiatal papságban az én bizodalمام! Meg kell fékezni a rendbontókat! Ezért kell nekem fiatal, erőskező érsek! Mint te...

LŐRINC: Felséged a fiatalok királya. Az ifjú papság hívő lélekkel bámul királyunkra... de...

KÁLMÁN: Ne bámuljanak! Segítsenek!

LŐRINC: Ezek a szigorító rendeletek nem lesznek éppen népszerűek. Felséged pedig éppen csak hogy trónra lépett... most még talán a népszerűbb rendeleteket kellene kiadnunk... Ez az egy, ami minket aggállal tölt el. Egyikünk sem szívesen lesz népszerűtlen. Különösképp a legelején.

KÁLMÁN *(elfordul)*: Én nem akarok népszerű király lenni. *(Megfordul.)*

- En keresztény király akarok lenni.
(Az egész teremnek mondja.)
- LŐRINC: László király kegyes volt.
- KÁLMÁN (apró fintor): Én kisebb vagyok, és ez jó nekem. A rajongás terhes. Én Istent rajongom.
- LŐRINC: Kereszténységünknek általában, és éppen most nem árt a népszerűség... Tulajdonképpen ide szerettem volna kilyukadni.
- KÁLMÁN: Előbb erőt, aztán népszerűséget. S meg kell mondanom: ez utóbbi magától jön, ha az előbbi megvan. Szentenciákat mondok? Nem baj.
- LŐRINC: De egy népszerűség híján való érsek vagy püspök többet árt, mint használna, felség.
- KÁLMÁN: Mondtam: ha a király vállalja a népszerűség híját, a püspöknek, az érseknek, mindenkinek vállalnia kell.
- (Kis szünet.)
- Amit vesztenek a vámon, visszanyerik a réven. Ha például Horvátországban rend és teljes uralmam lesz, és megszerzem Dalmáciát is — az urak és a papság boldogok lehetnek! Tengerük is lesz, nemcsak földjeik! Ezt kell a fejükbe verni! Ezt azonban csak úgy érhetem el, ha királyi zsebeim nem lesznek üresek, ha kincstáramon nem fúj át a szél, és ha katonát adnak mellém és mögém a mi nagyságos uraink!
- LŐRINC (szinte szelíden): Felső: minden szavával egyetértünk. Am volt nekem is egy „de” minden mondatomban, ezt nem tudtam elmondani végig...
- KÁLMÁN (mintha csodálkozna): Én akadályoztalak volna meg?
- LŐRINC: Nem, felség, mondatainak szép zuhanása. Az okosság. Aminek muszáj hódolni. Az akadályozott meg gondolataim kimondásában, aminek éppen hogy tovább kellett volna segítenie az én gondolatomat is. A szépség és okosság állta igazam útját...
- KÁLMÁN (rábámul): És te — hagyta?
- LŐRINC: Csak azt akarom: bízzék bennem. Kevesen vagyunk, akik igazán értjük, érthetjük egymást. (A függönyre pillant.) Most, mintha én is láttam volna libbenni azt a függönyt.
- KÁLMÁN: Mondtam, hogy nincs mitől félni! Hallod? Ne félj tőlem! Ne féljetek! (Ezt szinte az arcába mondja.)
- LŐRINC (picit elhúzódik): Annál inkább meg kell engednünk magunknak, hogy a törvényünk népszerű legyen.
- KÁLMÁN: Népszerű törvény? (Mintha nem hinne a fülének.)
- LŐRINC: Látszólag: fából vaskarika. Látszólag: Lehet, hogy valójában is. Szerintem mégsem az. A tolvajnak például nem kell a testét megcsokitani, mert azután: koldussá is lesz...
- KÁLMÁN (hogy engedékenynek tűnjék): Jó gondolat: aki azelőtt csak tolvaj volt, most még koldussá is tetted. Eddig csak lopott, most majd koldul is. Leszokni úgyse fogja a lopást, legfőbb rákap a koldulásra is. Kettős teher. Ez jó gondolat. És megölni sem szabad, ha tíz dénárnál többet lopott... Mi se lopjuk az emberi életet... Mi van még?
- LŐRINC: Népszerűnek kell lennünk, felség, mindenkiben. Szeressenek bennünket! Szeressenek... Míg új a hit! Új évezredek küszöbén vagyunk. Most kezdjük a világot. S a világ annyi, amíg megjelenysz, élsz és azután... És legalább míg megjelenysz: először — szeressenek téged, engem, őt... Mint a gyermeket, míg kicsi... A nép szeresse az uralkodót — legalább — amíg új. És új a hit. Csak egyszer uralkodunk, felség. Mi fiatalok is — csak egyszer. A jó szájját: a hatalom gyermekkorát, azt add meg... a hatalom gyermekkorát, midőn tisztán szeretnek bennünket...
- KÁLMÁN: Gyermekkor... (Apró szünet, hirtelen.) Sem gyermek uralkodót, ki járni még nem tanult, sem vént, ki járni már elfelejtett: sem híg gyermekésszt, sem csikorgó agyat ne vigyél hatalomra... Rajtunk ne játsszon senki, és ne tanuljon hatalmat... (Nyers.) Tanulja meg, ahol tudja! Az anyjában! Az apja ágyékában. Mit tudom én! Tanulja meg magasodván, roskadozva, szántva, lovalgolva, olvasva, bárhol, bármiként: gödörben, palotában, mindenütt, csak ne a bőrömon! A bőröm nem lecke helye, hogy egy rossz diákkirály azon tanuljon! Gyerekkor? Hagyjuk a gyerekkort!
- LŐRINC: Nem, felség, félreértett. A hatalomra ép ésszel kell jutni, se gyerekként, nem is aggastyánul. Éretten, mint felséged. De nekem, nekünk is jogunk van egyszer részt

kérni, hogy valamit megpróbáljak, megpróbáljunk! Mint ahogy apámnak is megadatott e kísérlet, és annak apja is próbálkozott, és nem is egyszer. És hagyták! Akarom, hogy szeressenek ilyenként, olyanként, ki ifjú még a hatalmon... Mert majd egyszer emlékem lesz ez a szeretet... És mutassam meg most, még fiatal-ként, hogy én is vagyok oly okos, oly igaz és oly keresztény... Nem azért jöttem világra, hogy ne kóstoljak sikert. Egyetlen esélyem — ez a létezés.

KÁLMÁN: Mindenki mindig ezt mondta önmagáról.

LŐRINC: Nem akarom az apák minden vétkeit keresztényként nyakamba venni! Nem akarom, hogy engem köpjének le a részeges papért! A tudatlan apátpap önmagát képviselje, ne engem! Én igaz keresztény vagyok! Nem akarom örökölni az elődök vétkeit...

KÁLMÁN: Enélkül — nem lehet! Belőlük vagy, akármilyen népség is volt az. Belőlük. Ha ölte és raboltak — akkor is. Belőlük vagy. Ha nem gondoltak volna egyet, s nem bűnnek ágyba — most te nem vagy.

LŐRINC: És kinek anyját erőszakkal vitték az ágyba?

KÁLMÁN: Attól még gyermek a gyermek, s épp ennek az erőszaknak csókolhat kezét, ha később jól megy sora... Hisz ama erőszak lökte e világra...

LŐRINC: Nem, nem... Szeretet nélkül nem — nem tudom!

KÁLMÁN: Majd megszokod, hogy sokan utálnak...

LŐRINC: Ha nincs szeretet, nem kell hatalom.

(Kis szünet.)

KÁLMÁN (merően néz rá): László királyt szerették?

LŐRINC: Szerették, felség.

KÁLMÁN: László királyt értették?

LŐRINC: Értették, felség.

(Apró szünet.)

KÁLMÁN Érsek! Engem nem fognak szeretni, sem érteni. Sejtéd ezt? (Szünet.) Titeket csak szeressenek. Ez nekem is jó. Titeket hagylak: éljétek, ahogy jobb: szeretve... De engem ne...

(Kis csend.)

LŐRINC: Engedje meg felséged, hogy mindebben kételkedjem. Hiszen még alig tette fejébe a koronát. Nem indulhat ilyen hosszú útra ilyen kicsiny

hittel. Higgyen benne, hogy szeretni, hogy érteni fogják!

KÁLMÁN: Én csak Istenben hiszek. És Istenben akkor is hinnék, ha szeretet nem is lenne e földön. És Istenben akkor is hinnék, ha értelem se, cél se lenne ezen a földön. (Kis szünet, más hangon.) A pápai követ fogadásán találkoznak!

(Érsek lassan indul, Albericus túl hamar jön elő. Az érsek megdermed. Arca borús. Keresztet vet. Gyorsan elsiet.)

KÁLMÁN: Nos, a véleményed?

ALBERICUS: A nádor is, az érsek is a te embered, királyom. És épp azért, mert ellent is tudtak mondani. Nem hazug ember egyik sem, éppen, mert vonakodtak...

KÁLMÁN: Én is azt hiszem: jól választottam őket. (Apró szünet.)

ALBERICUS: Királyom, engedd meg, hogy megkérdezzem: hogyan gondoltad el Dalmácia megszerzésének terveit?

KÁLMÁN (ránéz): Albericus, te francia vagy. Te sem engem nem szeretsz...

ALBERICUS: De felség...

KÁLMÁN (már-már szelíden): Nem baj. (Élesen.) És ne is merj szeretni, mert menten gyanús leszel. De nem ez a fontos, hanem az, hogy nemcsak engem, de sem Álmost, sem Lászlót, te senkit sem szeretsz. És ehhez a tájhoz, emberekhez nem fűz semmi szívbéli. Jó idegen vagy. Senkihez nem köt semmi. S így te — mindezek híján — elfogadhatod az eszemet. Ezért bízom meg benned, tanácsaidban.

ALBERICUS: Nagy ember vagy, felség, de rám is gyanakszol. Bizalmasoddá fogadtál, viszont lévén én a főbizalmasod — engem már nincs kivel ellenőriztess, hisz magamról csak jót mondhatnék. Az én megítélésemben tehát magadra voltál utalva. S csak amennyiben a magad ítéletében megbízol — bizhatsz bennem is. Ha magadnak gyanús vagy, én is az vagyok. Így hát nem érdekelhetnek dalmáciai terveid. (Hangjában enyhe bántottság.)

KÁLMÁN (legyint): Ugyan! Ne bántódj meg. (Bizalmasan.) Hírem van róla, hogy pápánk keresztes hadakat akar indítani a Szentföldre. Bizánc és Velence majd ezzel foglalkozik. Dalmáciával ki törődne akkor? Igaz, hogy Dalmáciát akarom, de megszi-

lárdítani vélem ezzel is őszentsége befolyását.

ALBERICUS: A pápai követ, aki most jött, bizonyos, hogy épp a keresztes hadak ügyében is eljár. Veszélyes dolgok. Hogy fog kitérni felséged a kérései elől?

KÁLMÁN (*kis szünet után*): Úgy, hogy közben joggal hiszi, mert hiheti, hogy az ő javát is akarom. A pápaság javát. Érted már? Érted most már?

ALBERICUS: Értem. És Isten kegyelmezzen nekünk, ha netán a pápa is megérti.

(*Mindketten el, hirtelen sötét: más hangszínű fúvós hangszerek szólnak.*

Fény.)

NEGVEDIK KÉP

Szín: ugyanaz. Nagyurak, főpapság hatalmas, magas, szinte végtelenbe menő sorfala között egyszer csak megjelenik Kálmán. Nem néz a sorfalra, mintha kerülné a nagy élő fal megpillantását. Úgy indul a trónhoz, mintha azt akarná: senki se vegye észre, hogy ő fölment. Persze: nem épp fellopalkodás ez, de enyhén ilyen színezete is van. Most mindenki meggörnyed.

KÁLMÁN (*szeme átvillan rajtuk*): Ő persze nincs itt... miért is lenne? De az embereit ideküldte... (*Csak most ül le. Főlegyenesednek. Álmos hívei a szín szélén állnak.*)

(*Bejön kíséretével Odió, pápai követ: meghajolnak.*)

ODILO, PÁPAI KÖVET: Őszentsége, a pápa, a minden földi hatalom fölött levő Isten áldását kéri a magyarok királyára, minden keresztényi cselekedetére, és üdvözli őt.

KÁLMÁN: Hozta Isten őszentsége; II. Orbán követét.

(*Int, hogy amaz beszélhet.*)

PÁPAI KÖVET: A szentatya erős bizodalom hozom Magyarországot királyának. Őszentsége bizonyos immáron, hogy Kálmán király, ki Európában a szenthitbéli uralkodók első sorában lépdél — magasra emeli majd a katolikus hit dicsőséges lobogóját, mely a magyarság világi zászlajával együtt örökre fentmarad. A kegyes királyon nemcsak Európa szeme, de ennél is elébb Róma vigyázó, aggódó s megsegítő pillantása csügg. Pápánk bizonyos, hogy anyaszentegyházunk, hitünk a magyar király erejével még hamarabb jut szent céljaihoz, s az egyház egyetemes győzelme a ma-

gyarok dicsősége is leszen. (*Meghajol.*)

KÁLMÁN: Követ úr, mondd meg szentatyánknak, hogy Kálmán király sohasem tér széles és igaz út helyett cseles ösvényre, ravasz, hittől eltérítő csapásra. (*Feláll.*) Minden ravaszágunk a császárok ellen zúdul, és minden bizalom őszentsége elé omlik! Ez a magyarok királyának jelígeje. Minden, mely nem az anyaszentegyház útja — csak sötét, pogány erdőbe vezethet, a hitbéli romlottság sűrűjébe, hol az ember megváltatlanul tévelyeg, s a poklok büntetésétől retteghet mindörökre. (*Hangja kemény.*)

VATA (*Demeshez sűgva*): Szószéken érzi magát. Mintha nem is trónon lenne. Királypap ez, mégcsak nem is papkirály!

DEMES: De most nekünk is lesz egykét szavunk!

KÁLMÁN (*mintha megérezte volna, miről van szó*): Kálmánnak a trónus egyben szószék is, ahonnan hűségét a pápa iránt újra elmondhatja. (*Megkerüli a trónt, háta mögül, kezével annak támaszkodva beszél.*) Jól tudjuk: ahogy nincs világ Istenünk nélkül, akképpen nincs Isten hite egyházunk nélkül, és nincs egyházunk papok, és nincsenek papjaink pápánk iránti feltétlen engedelmesség nélkül. Papságunk és a király minden gondolata Róma felé indul, és Róma minden gondolata meleg fészket lel a magyarok szívében. Megvetjük, sőt megtörjük azon császárokat, királyokat, fejedelmeket, kik őszentsége s az egyház ellen szavukat vagy éppen kardjukat merészkedtek vagy merészkednének felemelni. Magyar király nem járhat soha canossai utat, mert soha nem tér le Róma útjáról! Kicsi nem élhet meg a nagy nélkül, és nagy a kicsi nélkül soha. És Róma nagy, Róma örök. (*Biccent, hogy befejezte.*)

HANGOK: Éljen! Éljen! Éljen!

PÁPAI KÖVET: Nagy király, ezen igaz, mélyhítű szavaidat őszentsége igazul hallja visztok. (*Apró szünet.*) Követségem mások szándéka, hogy elmondjam szentatyánk szavait, mely által megkínálja Kálmánt, a magyarok királyát, hogy a Szentföld megszabadításáért küldött keresztény hadak fővezére legyen. (*Moraj a teremben.*) E hadakról a clermonti zsinat határozott. Őszentsége reményli, hogy

megkínálása éppoly lelkességet talál, amilyen lelkességgel ez a megkínálatás elhatározottatott. (*Meghajol, csend lesz.*)

KÁLMÁN: Követ úr, mond meg özsztensége nek szóbán is, mit majd levelemben megerősíték, hogy e megkínálás olyan tisztesség, mely magyar királynak és népnek nem múltható büszkesége marad.

DEMES (*Pelbárthoz*): No, most bényalt még egyet özsztensége nek.

HANGOK: Éljen! Éljen! Éljen!

PELBÁRT: A hívei nemkülönben.

KÁLMÁN (*kurta mozdulattal csendre int*): Hiszen mi is lehetne nagyobb tisztesség egy királynak, egy magyar királynak, mint a dicső kereszties hadak, Krisztus seregének vezérlése? Ha itt az országomon bévül minden rendjén volna, nem haboznék, késlekednék, máris szólaltatnám a trombitákat. Ám úgy érzem: népem érdeke egyben özsztensége érdeke is. Özsztensége érdeke pedig mi lehetne más, mint hogy országomon bévül a Rómához való hűség megszilárdítás-sék, és efelől a leghaloványabb két-ség soha már ne támadhasson. Ha ebben a hazában a Róma iránti hű-ség örökösnek, vissza nem fordíthatónak mutatkozik — én leszek az első, ki özsztenségénél hadaimmal jelentkezem. Ha itt bévül Róma szilárd lesz, seregeink ereje is megnő, és a többi hadakkal együtt megsza-badtjuk a Szentföldet, elhessentjük a pogányt Krisztus sírja mellől! (*Bic-cent, hogy befejezte, az urak között feszültség, hiszen Kálmán nem egy mondata, mintha egyenesen nekik szolt volna. Olykor merően egy-egy arca nézett, főleg Álmos híveire, kik egy-egy mondatnál karon vagy oldal-ba bökdösték egymást.*)

PÁPAI KÖVET: Így mondom meg fel-séged válaszát özsztensége nek. Hadd szólók hát arról is, hogy a mi II. Orbánunk üzenetéhez azt is mellé-tette, hogy viszont a kereszties hadak átvonulása Magyarországon ki-kerülhetetlennek látszik. (*Halk moraj a teremben, Kálmán leül.*)

VATA: No, most légy okos Domokos! (*Kárörömmel hunyorítanak.*)

PÁPAI KÖVET (*folytatja*): Eppen ezért kérné felségedet, hogy e szent ha-dak átvonulásához, tartózkodó rövid pihenőihöz beleegyező szavát adja, melyért is özsztensége s egész anya-szentegyházunk általam háláját előre is megküldi.

DEMES (*Pelbárthoz*): Szerintem ez ezt is megadja! Minden kiváltságunkról lemond, amit Szent István óta bír-tunk! Ezen nyakát töri!

PELBÁRT: Keserves káröröm ez, ko-mám.

(*Kis, feszült csend.*)

KÁLMÁN: Nem térhetek és nem is térnék ki özsztensége óhaja elől, mert igaz keresztényként e szent hadak útjának fontosságát magam is belá-tom. Eppen ezért e hadak átvonu-lását földünkön megengedjük, rövid-ke pihenőt jóváhagyom, s vezéreik-től, katonáiktól cserébe csupán any-nyit kérünk, hogy országom törvé-nyeit ez idő alatt megtiszteljék, élel-müket piacon és pénzen váltsák, s a szabados katonák, ha erre, Isten ne adja, sor kerülne — megzaboláz-tassanak. (*Feszültség, kis csend.*)

PÁPAI KÖVET: Örömmel viszem a hírt özsztensége nek, és felséged ke-gyes engedelmevel most visszavonu-lok, várván nagybecsű, királyi leve-lét özsztensége hez. (*Meghajol, vár.*)

KÁLMÁN (*feláll*): Özsztensége nek szó-ban is egészséget, fáradhatatlan erőt kívánok küzdelmében, melyre méltó csodálattal pillant az egész keresz-tény világ. És vigye leveletem, követ úr. Köszönöm. (*Biccent. Követ még egyszer meghajol, s kíséretével együtt el. Utána mély csend marad.*)

(*A csend most már kezd kínossá ter-jedni.*)

JÁNOS (*súgva, Kálmánhoz*): Nem jobb lenne most másról beszélni? Szóba kéne hozni a felséged házasságát. Azzal is időt nyerünk.

KÁLMÁN: Vidítsuk föl az urakat? No, nem. (*Az urakhoz, hangosan.*) Az urak csendje az egyetértés csendje? (*Ismét szünet.*) János nádor, szóljon.

JÁNOS (*szinte topog a kintől*): Én az urakat fölkérem, szólaljanak meg.

(*Apró habozás.*)

VATA (*kilép*): Királyunk, ha a ma-gyar urnak volna még szava ebben az országban...

KÁLMÁN (*leül*): Miért ne lenne? Csak ezután lesz igazán!

EGY HANG: Éljen!

VATA: Akkor csak annyit mondanék: ha már amúgy is átvonulnak raj-tunk, felségednek a kereszties hadak vezetését — az ország és felséged érdekében — jobb lett volna elvál-lalnia.

KÁLMÁN (*feláll, lassan lejön a trón-ról*): És közben... míg én odava-

gyok, s a Szentföldön csatázom — itt bent — az országban mi történék? (*Metsző, majd nem Vata arcába.*) Mit tennének az egerek, ha a macska hosszú ideig az ajtón kívülre kerülne?

VATA (*elkapja arcát*): Felséged engedelmével, nem volnánk éppen egerek.

KÁLMÁN: De én sem vagyok macska! És ha itt egér valaki, úgy mindenki az! Mert egyet akarunk, s egyet kell akarnunk. A pápa bizalmát!

DEMES (*sandán*): De hiszen a pápa bizalmát éppen a keresztés haddal nyerhettük volna meg. A nagy haditettekkel.

KÁLMÁN: Nagy úr, belőled meg ki beszél? A te szádon át, mintha valaki más szólna, aki most éppen hiányzik? Vagy itt van? (*Végignéz rajtuk.*) Nem, nincs. Hát akkor tán őt képviselnéd? (*Hirtelen megfordul.*) Kalandozni akartok? Gondom lesz rátok, urak. Azt akarjátok, hogy a török a Szentföldön megtizedelje seregeinket, s ne legyen, aki majd megművelje az amúgy is elhagyott földeket? Ne legyen, aki terelje a nyájaitokat?

PELBÁRT: A katonák, a jobbágyok számára a hadiszákmány olyan, mint lónak a zab. E hadjárattal betömtük volna egy időre elégedetlen szájukat.

KÁLMÁN: Mi keresnivalója van a parasztnak Palesztinában, míg itthon a földön nem szánt senki? És nekem — ott, amikor én itt akarok járni? Amikor be akarom járni országomat: hadd látom, mi van. Mi keresnivalóm van nekem a Szentföldön, míg itt ezen (*toppant*) a földön nem teremtek rendet.

(*Kis feszült csend.*)

GYÖRGY PÜSPÖK: Felségedtől engedtessek meg szólnom. Itt, ezen a földön éppen felséged jóvoltából rend van. Ám, hogy felséged nem fogadta el a fővezérséget, Orbán pápánk azt iheti: itt bent nagy bajok vannak...

KÁLMÁN (*mint aki egyből megérti*): Például az egyházzal, igaz-e?

FULBERT ÉRSEK: Erre gondoltunk felség, mert erre gondolhat a mondottak után öszentsége is. Arra, hogy azért nem mehetünk mi harcba, mert itt bévül az országban... például felütötte fejét az istentelenség, letértünk Róma útjáról... szóval, hogy baj van...

KÁLMÁN (*merően*): És — nincs?

(*Apró csend.*) Nézzétek meg papjainkat! Orruk likán is bor ömlik. Men-tét, dalmányt és kucsmát viselnek, világi emberek módjára! Egy könyvet nem fognának a kezükbe! Lassan imádkozni is elfelejtettek! Az egyház vagyonából tartják ágyasait, mintha Isten valami gazdag izmaelita, vagy uram bocsá' — fejőstehén lenne! Okádnak és paráználnak. Csak azzal törődnek, ami felfalható, hörpinthető és megkanolható! Hát érsek urak, püspök urak — mindezt nem bajnak hívják?

GYÖRGY: Felséged szavai igazságosak, csak amondó volnék, mégis, hogy mindezt megjavítnánk mi magunk között is, mégha öszentsége nem is tudna róla...

KÁLMÁN: Persze, összekacsintunk! Majd rendet teszünk a pápa háta mögött... De én nem akarok a pápa háta mögött összekacsintó papot és urat! Nem leszünk összekacsintó nép! Próbáljon valaki az Istennel összekacsintani, ha tud, ha mersze van, s akkor ezt is megengedem!

LÖRINC: Felséged igaz szavaihoz még odateszem, hogyha mindez így megy tővből: mi különbség lesz egy részeseges csizmadia és egy pap között? Mit gondol rólunk az együgyű nép? Azt akarjátok, hogy arra gondoljon: mi sem vagyunk különbek a pogányoknál?! Mi nem akarunk a pogány vétkesekre hasonlítani. Lássák: mi valami egészen újat kezdünk!

FULBERT: Egészen újat? Az ember csak ember marad, érsek úr, és ha botlik — ezek az ember botlásai, nem pedig az egész hit, nem az egész egyház botlásai!

KÁLMÁN (*szinte kikelve*): Ezt mond el minden atyádfiának külön-külön, menj oda mindegyikhez, és meséld el neki, hogy: nem, ezek nem az egyház, nem a hit botlásai! Igenis, ezek szemében a pap botlása az egyház botlása is! Ha a pap vét — az ő szemükben ez a hit vétke is!

VATA: Én, felség, nem értek az egyház dolgaihoz, ezért engedtessek meg, hogy juhaimhoz visszatérjek...

KÁLMÁN: Épp ideje! Térj vissza a rackáidhoz, sem mint lázadó őseid szelleméhez!

VATA (*sértetten*): Akkor hallgatok, felség. Ha mint az első urak egyike nem szólhatok, úgy hallgatnom kell.

KÁLMÁN: Nem szólhatsz, mi? Belédfojtottam a szót, mi? Eddig se szóltál, persze, hogy nem. (*Hirtelen.*)

Mondd, mikor vitatkoztál te utoljára egy királlyal? És itt közületek ki vitatkozott életében eddig — királlyal... (Csend.) Jelentkezzék, aki vitatkozott. (Csend.) S ha most azt mondanám, jelentkezzék, aki most először disputált a királlyal — mindenkinek elő kellene lépnie. Csak ennyit akartam mondani a tisztelt uraknak. (Csend.)

VATA (*visszafogja indulatát*): Felségednek tehát bátorkodom megmondani, hogy ha már megengedte a keresztes hadak átvonulását — sok bajra számíthatunk. Az idegeneket beengedni országunkba azzal járhat, hogy otthonainkat feldúlják, javainkat elrabolják.

KÁLMÁN: Ki ad nékem leckét országomhoz való hűségből? Ki beszélhet itt a nép nevében? Csak én és velem a zsinat! S mivel mindenki egyszerre nem beszélhet: így hát én beszélek. Csak én.

VATA (*elsápad*): Én csak megelőzni szeretném a bajt...

KÁLMÁN: Nem lesz baj. S ha mégis: kiverjük a kereszteseket, és új törvényt hozunk. Pergamen még akad az országban, és — írástudó is, hál' istennek. És ezzel a harccal még mindig kevesebb időt és vért veszítünk, mintha a Szentföldre mennénk. És közben végezhetjük itthoni dolgainkat is. Ez az utolsó szavam!

JÁNOS (*ki eddig félrehúzódva állt s a „párbajt” figyelte*): Ófelsége szavai világosak! Nincs ezen, mit osztzkodni!

(Kálmán most hirtelen ötlettel félrevonja a nádort.)

KÁLMÁN (*halkabban*): Legyen gondod az (*megnyomja a szót*) urakra. Olyiknak akár birtokából is elvehetünk. Kapjanak leckét. Lelünk rá törvényt s ha nem: alkotunk. Egyelőre csak ennyit. Nem árt nekik az első figyelmeztetés.

JÁNOS (*bólint*): A király úgy véli, ma több disputának helye nincsen.

LŐRINC: Felséges királyunk nagy hűségében öszentsége iránt valamilyen hiszünk. És a papság mellette áll!

MÁRK: Nagyuraink legjobbjai királyunk mögé sorakoztak!

EHELLŐS: Csak az istentelenek indulata lázadozhat felséged legjobb akaratára ellen! (*Vatáék felé pillant sötétén.*)

BENEDEK: Egyenként vágjuk le az

alattomost! Éljen a mi szerelmes királyunk!

HANGOK: A mi szerelmes királyunk! Éljen! Éljen! Éljen!

KÁLMÁN (*leinti őket; halkabban, hogy csak a közelállók hallhatják*): Nekem nem kell a szívetek. De kardotok, a bizalmatok. És ha van: az eszetek. A szeretetet vigyétek haza gyermekeitekhez, és az asszonyokhoz — ágyatokba. (*Erősebben.*) Szeretettel nem szűnnek meg itt a bajok. Szeretetből nem hull Horvátország és Dalmácia ölünkbe. Szeretettel nem törjük le a Henrik-álmodozást. Nem lesz példás papság, se törvényeink. Szeretettel. (*Apró szünet.*) Köszönöm az uraknak, hogy meghallgattak! (*Különös hangon.*) Szeretettel. (*Sarkon fordul, kimegy. Márkék és Lőrincék azonnal követik, egy részük valamivel később. Vatáék és az urak, papok egy része marad. Kis csend. Állnak, mintha várának valakit. Kis idő múlva lassan bejön Almos: teljes díszben, fegyveresen. Valamennyien mélyen meghajolnak. Almos fölmegegy a trónra, leül. Áhítattal, átszellemülten nézik, szemük lelkes, kedvtelő. Valóban szép látvány! Leborulnak s közben leghátul valahonnan egy püspökjelvényes alak kiválik: Marcellino apát. Csak mi vehettük észre. Elsurran. Sötét lesz. Mennyegzői ének hangjai. Fény.*)

ÖTÖDIK KÉP

Szín ugyanaz; a trónterem szélein piros rózsák, liliomok. A trónterem előtere most kissé lejjebb van: ott haladnak el az alábbiak.

MARCELLINO (*sietve be, mormol*): Meg kell találnom a királyt, rögvest esküvője után... Ez lesz az én nászajándékom a királynak. (*Hangok, sietve elsurran.*)

(*Be Érsekné a mutatós és Nádorné, a nála kicsit idősebb, gömbölyded hölgy. Albericus.*)

NÁDORNÉ (*karon fogja Albericust bizalmasan*): Albericus úr, milyen a királyné?

ALBERICUS: Ezt nagyasszonyaimnak kellene jobban tudniok, hiszen a koszorújába tartoznak...

ÉRSEKNÉ: De mi egy kukkot se tudunk vele beszélni... Ám azt hallottuk: híres imádkozó... Én is úgy láttam, afféle, ki még az ágyban a férje mellett is az olvasót morzsolgatná inkább. (*Mosolyog.*)

ALBERICUS: Legalább semmit sem lát, mert mindig *(a kebelre mutat)* befelé nézelődik. *(Szárazon mosolyog.)*

NÁDORNÉ *(Érseknéhez)*: Na, ha ez ilyen, akkor néki kéne érseknének lenni! Nem néked! *(Mosoly.)*

ÉRSEKNÉ: Vagy tán inkább nádornénak, mert sok gondja-baja van férj-uramnak, semmire se jut ideje! *(Gonoszkodó mosoly.)*

NÁDORNÉ *(elengedi)*: Albericus úr, ne haragudjék, merthogy francia, de én, ha rajtam múlték, magyar királyhoz mindig magyar lányt adnék feleségül. Nem ilyen idegenből ideszakadt mindenfélét. Ez persze a tudós férfiakra nem vonatkozik. *(A trón felé.)* Miért? Egy magyar asszonynak nem állna jól egy ilyen trón? *(Megindul.)*

ALBERICUS *(átlátja a tervet, hogy az netán kipróbálná, karon fogja őket)*: Akkor talán néznénk meg, nagyszaszonyaim, a mennyegzői asztalt!

(Elmennek. Most valahonnan két toprongyos alak, afféle koldus szerzetesek lopakodnak elő. Xavér és Celestinus, a két zugkrónikás.)

XAVÉR *(öregebb, gyenge szemű, leül a szín szélére)*: Celestinus fiam, jól nézz meg mindent, hogy le tudjuk írni. *(A másik nézelődik a trónteremben.)*

CELESTINUS: Ó, Xavér bátyám, ki gondolná majd később, a századokban, hogy ilyen lappangón, titokban és kutyafuttában kellett eszünkbe tartanunk a históriát... Mert hogyan is írhatna krónikájában az ember egy ilyen trónteremről, ha még soha nem látott tróntermet. Sem királynét, sem a mennyegzőjét, de még a királyt sem. *(Kálmán be, megtorpan, feszülten hallgat.)*

XAVÉR: Ó én már el is képzeltem, és múltkor le is írtam őt, hiszen vaksi szemmel már amúgy sem láthatom. Hallgasd csak. *(Fejből mondja, de mintha olvasná, szemével a trón felé fordul.)* S ekkor egy Kálmán nevezetű lett az uralkodó, egy borzas hajzatú, szakállú, púpos, bicegős, kancsal, szőrös, hebegő nyelvű ember, kit zsarnok papnak neveltek, és ki mert egy-két könyv lapját megnyalazta, nem átalotta magát megilletni a Könyves előnévvel. *(Más hangon.)* Illik a leírás?

CELESTINUS: De hiszen nem is látad soha!

XAVÉR: De éreztem a bőrömön tör-

vényeit! Amilyen az ember teste s lelke — olyanok a törvényei! Így maradjon meg hát Kálmán az utókornak. Ámen!

(Kálmán megmozdul, de nem tudni miért, mégis meggondolja magát.)

CELESTINUS: Jöjj Xavér bátyám, nézzük meg a mennyegzői asztalt!

XAVÉR: Hogyan jutunk be oda, Celestinus?

CELESTINUS: Ahogy ide, bátyám. Mennyegzői napon kapu nyílik a koldusoknak. Az asztalhoz odajutunk még könnyebb lesz. Morzsáira odacsődül minden csonka-bonka. A kutyákkal együtt falhatjuk a maradékot. És nem tudja majd senki, hogy mi két krónikás vagyunk, kik titokban írjuk a históriát s ezért legfőbbnek csak asztalról hullott morzsát kapunk, nem aranyakat, mint a királyok szolgakrónikásai! Morzsák-ból élünk — így hát az igazat mi írjuk. *(Gyorsan elvezeti az öreget.)*

(Kálmán lassan előrejön; tündöve, okos izzással beszél, de nem fájdalomosan. Felénk, de csak ritkán mondja nekünk a szöveget.)

KÁLMÁN: Históriait zugban írok... rejtve körmölgetők... Ki tudna rólok valamit, hacsak nem véletlenül, mint most is. Morzsákból élek — így az igazat ők írják... Nem tudják, hogy ők csak a morzsák igazát írhatják, mert azok igazát, kik a morzsát elhullatták, nem ismerhetik... Micsoda kép... rólam. *(Előbbre jön.)* Ilyen volnék? Olyan vagyok-e, amilyenek a többiek látnak, azok, akik nem is láttak soha, csak törvényem betűiben, csak tetteimben és következményeimben, olyan volnék, amilyenek azok látnak, akik csak kívül láttak, de ide be *(mellére bök)* nem látnak soha. Az is történelem, ami bévül van, urak! Olyan lennék, amilyenek a többiek, mások, ellenségeim és szövetségeseim látnak, vagy olyan, amilyenek én tudom, érzem és elgondolom magam? És melyik vagyok én: az-é vajon, ki az ő szemükben vagyok, vagy ez, amit most itt megfoghatok *(megmarkolja saját mellén a ruhát)*. Én azzal indultam e földi létre föltarisznyálva, hogy: engem nem szeretnek. Engem senki sem akart és senki sem akart így és ilyennek. Szülőim valami nagyon szépet és jót akartak helyettem, midőn öleltek, ám az is lehet, hogy a

semmit akarták megölelni az önfelédő gyönyörűségben. És ha szülőim valami mást akartak helyettem, mint ahogy szokás is: lány helyett fiút, fiú helyén a lányt, rüt helyébe a szebbet, buta helyén okost — ha mást kívántak helyembe szülőim, és én most mégis — ilyenként a szándékuk helyét foglalom, az álomuk helyett állok itt: képzeletük sok képét, játékát helyettesítem! *(Nem ránk néz.)* Nem ember: álomok helyettese... Helyettesítek, mint te... mint ti valamennyien: mert senkit se éppen olyannak akartak és gondoltak el, amilyenként itt áll vagy ül. *(Leül a szin szélére.)* Mindegyikötök szebb vagy épp szürkébb volt anyja és apja álmában, szavaiban, mint így és ilyenként, ahogy itt álltok s ültök. Egy álom helyett születünk. Egy álomkép helyébe تولت testünk, midőn világra jött. Kiszorította az álmot a való, mint tükrös vizet az edénybe ejtett durva kő...

(Bejön Marcellino, majd látván, hogy amaz tán Istennel beszél — eltűnik.)

S mások még véletlenebbül születnek. Láttam embert, ki tulajdonképp egy vaddisznó helyett és miatt született. Igen, nem neveltség. Apja aznap vadászni ment volna, mert egy vadkant akart elejteni a hétvégi lakomához. Ám jött rokona, s ajándékba épp egy vadkant hozott. Így az apa otthon maradt egész nap és asszonyával enyelgett. *(Futó mosolygás.)* Így történt, hogy vadászat és vaddisznó helyett végül egy kisdédét ejtett el. Hát szeretetből született ez a gyermek, vagy mert a vadászat elmaradt? Apja még ölelkezés előtt s talán közben is ingerült volt, mert a havas erdő látványára, nagy egészségére gondolt... Hogy kihagyta ezt a szép vadászatot. Így született hát a vadkanos álom helyébe egy gyerek... És még ezer ennél furább is történt. *(Feláll.)* Hát ne merjetelek szeretni... ne merjetelek szeretni engem. Mert én sem titeket. Talán én vagyok Isten kísérlete: miként lehet szeretet nélkül élni, s néhány igazat tenni. Igazat tenni anélkül, hogy borzongatna az a gyűlölt meleg, a mindenedet megkötő rabság — a szeretet. Ezért mondom: ne halljam többé ezt a szót... *(A révületből lassan ébredni kezd.)* Futni hagytam e zugkrónikásokat, láthatatok. Nem nagylelkűségből, no nem. Ezt alattvalóim megtudják majd és

gondoskodom, hogy elmondják: én senkibe se fojtom belé a szót, a véleményyt. És végül is: futhatnak a toprongyos krónikások, gondolván, igazuk volt; gondolván, hogy szabaddon irnak. Láthatjátok mit ér szabadságuk? Egy pillanat, s lecsaphattam volna rájuk. És ők még azt hiszik, szabadon írták véleményüket. *(Bejön Marcellino, Kálmán elmegy mellette, mintha neki szólna, de valójában nem őt látja.)* Pedig csak annyi történt, hogy nem láttak soha. Ennyi nekik a szabadság, hogy nem láttak engem. Nekik a nem tudás a szabadság, nekem a tudás vagy még az sem, barátaim. És futni hagytam őket, mert kíváncsi vagyok: meddig marad e vélemény énrólam a századokban. Én ezt nem érem meg, de ti bizonyosan. És futni hagytam őket: hisz ha a világban századokig, évezredig marad rólam e kép, amit ez a vénség festett, ha maradhat e kép — az utókor is megérdemli sorsát. Minden nép olyan krónikást kap, amelyet érdemelhet! *(Suttogva.)* Olyan *(fejéhez nyúl)* elmét kaptok fejetekbe, amelyet érdemeltek. *(Felint.)* Tőle. MARCELLINO *(majdnem suttogva):* Királyom...

KÁLMÁN *(nem hallja):* És írjatok rólam bármit, bármikor — én akkor is csak én voltam s maradtam: és én csupán egyszer lehettem — én.

MARCELLINO: Királyom.

(Kálmán szinte dermedten fordul meg, már-már ijedt, mint akinek titkát kifestték.)

KÁLMÁN: Ki vagy?! *(Halkabban.)* A gondolatomban megint egy coitus interruptus... *(Hangosan.)* Ki vagy?!

MARCELLINO: Marcellino apát vagyok, hú embered, királyom.

KÁLMÁN: Apát? Akkor miért bitorlod a püspökjelvényt? Majd leszoktatlak én róla titeket! *(Dühösségében az is benne, hogy megzavarták.)*

MARCELLINO: Felség, e jelvény nem azért van itt, noha azért is lehetne, merthogy püspökségre vágyó apátpap volnék, ám mégsem azért, hanem mert így több helyre járhatok, s több mindent hallhatok meg... Érdekedben...

KÁLMÁN *(végigméri):* Uhüm. Afféle nyitott szem, nyitott fül. Előretölt nyitott fül...

MARCELLINO: Néha a legerősebb s leghűségesebb emberektől koszorúzott uralkodó sem kerülheti ki, hogy

- végigmérjen s kezét nyújtson egy magamfajtanak. Utálhatnak bár, de szükségemet vitatni nem lehet (*Dacal.*) Nem is kívánom, hogy szeressenek.
- KÁLMÁN (*bámul rá, majd szinte felkavarva*): Miket beszélsz? (*Nyersen.*) Mondd meg, miért zavartad meg imáimat?
- MARCELLINO: Imád, felség, a legszébb ima, amit valaha is hallottam. Épp ilyen imát még nem hallottam soha...
- KÁLMÁN: Hallottad? Végig hallottad?
- MARCELLINO (*már-már szemtelen*): Épp az ámenre jöttem.
- KÁLMÁN: Beszélj! Hogy kerülsz ide?
- MARCELLINO: Felség, tanúja voltam itt, ebben a teremben, hogy öcséd sok-sok nagyúrtól övezve e trónra fellépett és a székedbe ült...
- KÁLMÁN (*mint akit nem érdekel különösebben, ám feszült*): No és?
- MARCELLINO: Gondold meg felség: a trónodra, a tiedre — ő — és körötte főúri orcák áhítattal...
- KÁLMÁN: Honnan tudod, hogy nem én akartam így? Nem én engedtem meg neki? Hogy nem én kértem föl erre?
- MARCELLINO: Felség, tudom nagy király vagy, oly okos, amilyen még nem volt nekünk, ám mégis azt mondom, ha így volna, furcsa játékaid vannak... Vigyáznod kell... Ami a királyoknak csak játék — valóság az a többieknek. Ha a macska egyszer azt mondaná az egérnek: eleresztlek, egy órára, te lészel a macska, én meg az egér, tégy, amit jónak látsz, mit gondol felség: mi történnék? Bizonyos, hogy az egér ebben az órában minden áron a macska életére törne. Mert a macska számára ez a játékból, ez a szeszélyből kapott pünkösdi királyság a végső, az egyetlen lehetőség.
- KÁLMÁN: Menj híreiddel a nádorhoz.
- MARCELLINO: Értem én felségedet...
- KÁLMÁN: Mit értesz?
- MARCELLINO: Hogy felségednek ez a hír kellemetlen.
- KÁLMÁN: Számomra nincsenek kellemes és kellemetlen hírek: csupán hírek vannak, melyekről tudnom kell.
- MARCELLINO: Bocsnátát kérem felségednek. Elmegyek hát a nádorhoz. Ám én azt akartam: előbb felséged tudja a hírt. Mert a hírek legrosszabb tulajdonsága, hogy valahol
- egyszer csak megtorpannak. Néha egy szolgáló is képes útját állni, máskor a főemberekben rekednek, és sohasem jutnak felséged elé.
- KÁLMÁN: Szerencsére vagy te, vagyok ti, s így én mindent megtudok.
- MARCELLINO: Igen, felség, mert engem a másik táborban is szívesen fogadnak. Tettem róla, hogy higgyenek nekem.
- KÁLMÁN (*már-már utálkozva*): Szóval ők azt hiszik, hogy te odavalósi vagy?
- MARCELLINO: Vannak kikerülhetetlen dolgok, felség. Az én koromban az embernek el kell döntenie, ki mellé áll. Nem titkolom: ajánlatos az erősebb pártjára állnom. Felséged is a pápa mellé szegődött, mert ő a hatalmasabb.
- KÁLMÁN: Menj a nádorhoz! (*Hirtelen ötlettel.*) De ne mondd meg néki, hogy nálam már jártál...
- MARCELLINO: Értem én felségedet. Meg akar győződni a nádor hűségéről?
- KÁLMÁN: Ne találgass, menj a nádorhoz!
- MARCELLINO: Bocsnát, felség, ám ha erre még nem gondolt volna: akkor, amit mondtam — egy lehetőség...
- KÁLMÁN: Figyelj, apát! Nem ezért teszem, és nem is azért, hogy öcsém dolgaiban a döntést halogassam, vagy másra hárítsam, hanem (*gúnyos*) inkább azért, hogy te egyetlen rókáról két bőrt is lenyúzhass. Hogy ne csak az én jutalmamat, de a nádorét is zsebre vághasd.
- MARCELLINO (*faarccal*): Erre az egyre valóban nem gondoltam, felség.
- KÁLMÁN: Persze, hogy nem! Na, menj már!
- MARCELLINO: Köszönöm, felség! Máris megyek. (*Indul. Az egyik bejáratnál megtorpan, úgy közli, mint aki máris bizalmasnak érzi magát.*) Felség, jön a királyné... (*Egy másik kijáraton el.*)
- (*Apró szünet.*)
- KÁLMÁN (*tűnődve*): Ennyire finnyás volnék? Utálnám azt, aki pedig javamra dolgozik. Illik-e kényes gyomor a koronához... (*Hirtelen ötlettel benéz egy függöny mögé.* Aztán Buzilla bejön, Ersekné és Nádorné kíséretében. Nem annyira szép, mint inkább madonnás arcú. Megáll a szín sarkához közel. Amazok távolabb.

Kálmán észrevette, de nem fordul oda. Felénk néz. Buzilla néma ajakkal imát mond. Majd egészen előrejön.)

KÁLMÁN (halkabban): Most úgy imádkozik, mintha kérné: óvja az Úr a magyarok nyilaitól, eme istentelen vadaktól, Európa rémeitől. Elsiratja meghitt nyelvét, házát, s azt hiszi, hogy én itthon vagyok. Két némaság, két iker-hideg indul a trónra most.

BUZILLA (maga elé, felénk fordulva, egy-egy szavában mintha fojtottság' feszülne): Áldott légy mégis Isten anyja. Ó Szent Szűz, bőromön még szicíliai nap, Szűzanyám, fülemben még édes nyelvem szavai, ó Máriám, orcámon még enyéim csókja. Ó Isten anyja, áthozták testemet ide, de a lelkem, hol maradt a lelkem? Végy ki virágot cserépből, ültess a kinti földbe, ásd ki az olajfát, s vidd északra, jeges szirtek közé: megéle vajon? Kislánykoromban magamhoz öleltem a párnát este, kicsiny párnámat, s ha olykor-olykor a dada nem ezt tette fejem alá, fölsírtam, kövételtem. Kellett apró párnám otthonos csücske, illata rajta az édes nyálnak, mely megáldott álmaim nyomán csordult... Hol a kispárnám, dada? Hol a párnám és az ágyam? Elvándorolt az én párnám, mint a hazátlan, elvándorolt messze az ágyam, mint a száműzöttek. Áldott légy mégis Isten anyja, és segíts, segíts! (Szemében csillog a könny.)

(Kis csend. Kálmán a királynéhoz lép, kezét megfogja, némán felvezeti a trónra, leülnek. E pillanatban minden oldalról menetszerű sorokban urak, papok, köznépek, jobbágyok, koldusok... Szemüket a trónra szegzik. Kálmán észreveszi a két zugkrónikást, arca elborul, a mennyezetre pillant. Megállás nélkül mennek. A királyi pár mintha közszemlére lenne téve. Buzilla végig szemét lesítve ül.)

KÁLMÁN (mormol): Mintha ravatal előtt, mintha ravatal előtt... (Ingerülten elfordítja fejét.)

(A menet elfogy, bejön Érsekné és Nádorné. Kálmán levezeti a trónról Buzillát, mintegy átadva a két asszony-nak.)

Vigyék a királynét hálótermébe, de előtte mutassák meg néki a kint nyüzsgölődő népet. (Halkabban.) Lás-sa, hova jött. (Érsekné és Nádorné egyserre bölintanak, Kálmán fel-

emeli hangját.) Úgy értettem, hogy Európa rendben legjobban tartott államába. (Azok rábölintanak gyorsan, mintha értenék.)

ÉRSEKNÉ (Buzillához): Menjünk felséges asszonyom. (Szinte egyszuszra.) Mi kísérjük mindig ezután. Reánk mindig számíthat hűségben és szeretetben. A mi szánkból felséges asszonyunkról a világ csupán a legszebbeket hallhatja mindörökké.

NÁDORNÉ (szintén): Hisszük, hogy nálunk megszereted, s kedvesek lesznek szívednek asszonyaink és hazánk. S most minden asszonnal egyetemben azt kívánjuk: bár a későbbi századokban is mindig ilyen szép, eszes, távolról jött asszony ülne trónon királyaink mellett. Csalatkozhatnál bár mindenkben, de a mi őszinte kéblünk igazában soha.

(Könnyedén kézenfogva kísérik. El. Nyomukban be János izgatottan.)

JÁNOS: Felség, amitől rettegtünk — az most a nyakunkon!

KÁLMÁN (kis fintorral, majdnem cinikusán): A házasságomra gondolsz?

JÁNOS: Felség, az átvonuló keresztshadak dúlni kezdtek, zsarolni, fosztogatni... (Kis csend.)

KÁLMÁN: S nem is kívántok szép nászészakát? (Öngúny.)

JÁNOS: Felség, az úgy komoly...

KÁLMÁN (felcsattan): Mit gondolsz, én mire vélem?

JÁNOS: Felség én... én... csak emlékeztetni akartam, hogy szó szerint az történik most, amit öccse hívei megjósoltak, hogy az átvonulók majd földülnek mindent...

KÁLMÁN: Talán legyen érte hálás a jós uraknak? (Hirtelen, szinte kihívó.) Egyéb híred van? (Merően nézi.)

JÁNOS: Ezenkívül, felség, járt nálam egy apát, Marcellionak hívják. Hírt adott a herceg újabb készülődéséről...

KÁLMÁN: Az apátot meg kell bízni továbbra is. A herceg higgye csak, hogy el vagyunk foglalva a keresztetekkel. Hadaink egy részét viszont készenlétben tartod, s Álmos minden moccanását figyelteted. Én indulok a keresztetek ellen, te pedig nem téveszted szem elől az árulókat. Ők nyilván akkor támadnak majd, midőn én, szerintük elgyengülve, a csatából megjövök. Te ekkor seregeidet a hátukba engeded. Az én csapataim meg szétnyílnak, kaput tárnak, de kis kaput, melyen át a hátba táma-

dottak éppen csakhogy menekülni tudnak. Gondoskodom róla, hogy távolabb, mikor már a futástól kifáradtak — friss erőkből álló sereg várja őket. Hát ennyi.

JÁNOS: S ha összefognak a keresztetekkel?

KÁLMÁN: Nem fognak össze. Mert öcsémnek van annyi esze, hogy tudja: utána a keresztetekkel muszáj megvívnia, hogy őket kiverje. Így hát ezt inkább velem végezteti el, hogy ő beleüljön a diadalomba. Ezért.

JÁNOS: Felséged parancsára, a tervet megjegyeztem.

KÁLMÁN: Indulj te is, mert én is rögvést indulok. Intézkedjete! (A nádor meghajol, indul.) És Albericus küldesd be. (Amaz bólint, gyorsan el.)

KÁLMÁN: Indulok hát... ki tudja, kinek nagyobb boldogság ez? A királynénak vagy nekem?

(Albericus be.)
(Kálmán megfordul.)

Albericus, hadba indulok, és te velem jössz.

ALBERICUS: Én felségeddel mindig mindenüvé, akár a pokol aljára is, de ne feledje: a harcban nekem nem látja hasznomat.

(Apró szünet.)

KÁLMÁN: De, ha elmondok egy mondatot, kibeszélek egy gondolatot magamból, te, egyedül te — megérted ugye?

ALBERICUS: Úgy hiszem, igen, felség.

KÁLMÁN (szinte szárazon): Na látod.

ALBERICUS: Ha már felséged bizalmasává lehettem, volna nekem is néhány kérdésem a királyhoz.

KÁLMÁN: Kérdezz.

ALBERICUS: Miért kell végül is felségednek Dalmácia?

KÁLMÁN: A tengerért. Az ország, amely tengert láthat — láthatja a mindent! És a kereskedelemért... és kellenek a javak. Nemcsak lovakat, szekereket — hajókat akarok látni, hajókat!

ALBERICUS: És miért kellenek ezek, felség? A pusztá látványért?

KÁLMÁN (rábámul, szinte csodálkozáva): Hogy betömjem az urak száját: ne háborogjanak, amiért törvényere jogaikat megnyírbálja. Hogy idejük

se legyen gondolkodni: mi is történt, mert máris új esemény izgalma nyugtázi őket. Egy lesújtó dolog után egy lelkesítő és szép: a hódítás.

ALBERICUS: És ez mire való?

KÁLMÁN: Mire? Hogy megerősítem a királyságomat, kívül-belül.

ALBERICUS: És miért akarja felséged hatalmassá tenni királyságát?

KÁLMÁN: Hogy miért? (Meghökken.) Hogy elnyerjem a pápa bizalmát.

ALBERICUS: És miért kell a pápa bizalma felségednek?

KÁLMÁN: Hogy királyságom hatalmas legyen. Persze, hogy circulus vititosus ez. A királyság megszilárdításához kell a pápa bizalma, az urak elégedettsége, ám mindez nem érhető el a papság ügyeinek rendezése, és a dalmáciai tervek nélkül. Mindez viszont csak úgy képzelhető, ha a királyság erős. Mert a pápának bizalma csak erős királyságban lehet, az urak elégedettek csak ott lehetnek, hol rend van a javukra, s Dalmáciát se hódíthatjuk meg gyenge királysággal. Sőt: a kereszteteket sem engedheti át erőtelen király, mert azzal a veszéllyel járna, hogy a fejünkre nőnek. A pápa bizalma kell ahhoz, hogy hatalmasok legyünk, és ahhoz, hogy a pápa bizalmát élvezhessük: erőseknek kell lennünk. Igen, igazi bűvös kör. De ez mindig így lesz: körbe-körbe... mindörökre...

ALBERICUS: Igen, felség, így lesz. De én máshova akarok kilyukadni. Elképzelhető-e az, hogy aki a királyság hatalmát akarja — az ennek legelső feltételére nem gondol? Vagy egyetlen fő kérdésre nem kíván gondolni, mintha... (Megtorpan.)

KÁLMÁN: Mintha?

(Villanásnyi szünet.)

ALBERICUS: Mintha félne.

(Apró csend.)

KÁLMÁN: Mi az a fő kérdés?

ALBERICUS: A megosztottság. Kettőben hisznek az emberek, nem egyben. Felségednek, ereje szempontjából a legfontosabb átgondolni, hogy egyszer, majd egyszer, ha annak eljő az ideje: végül is mi legyen az — öccsével.

(Csend.)

KÁLMÁN: Szerinted egész királysá-
gom legfontosabb kérdése ez?

ALBERICUS: Nem tudom. De legin-
kább kikerülhetetlen.

KÁLMÁN: Ki tehet arról, hogy test-
vére a másíknak?

ALBERICUS (*vállát megvonja*): Felsé-
ged érezheti jobban, mit jelent a
másik testvérének lenni...

KÁLMÁN (*villanatnyi szünet után rá-
bámul, kicsit elnyújtva*): Én? (*Apró
szünet.*) Én? (*Apró szünet.*) Indul-
junk, Albericus. Várnak a kereszte-
sek. (*Nem minden fenyegetés nél-
kül.*) És még valaki... a herceg maga.
(*Bólogat.*)

(Függöny)

(Folytatás a következő számban)

OROSZ JÁNOS RAJZA